

Biblioteka Uniwersytecka
we Wrocławiu

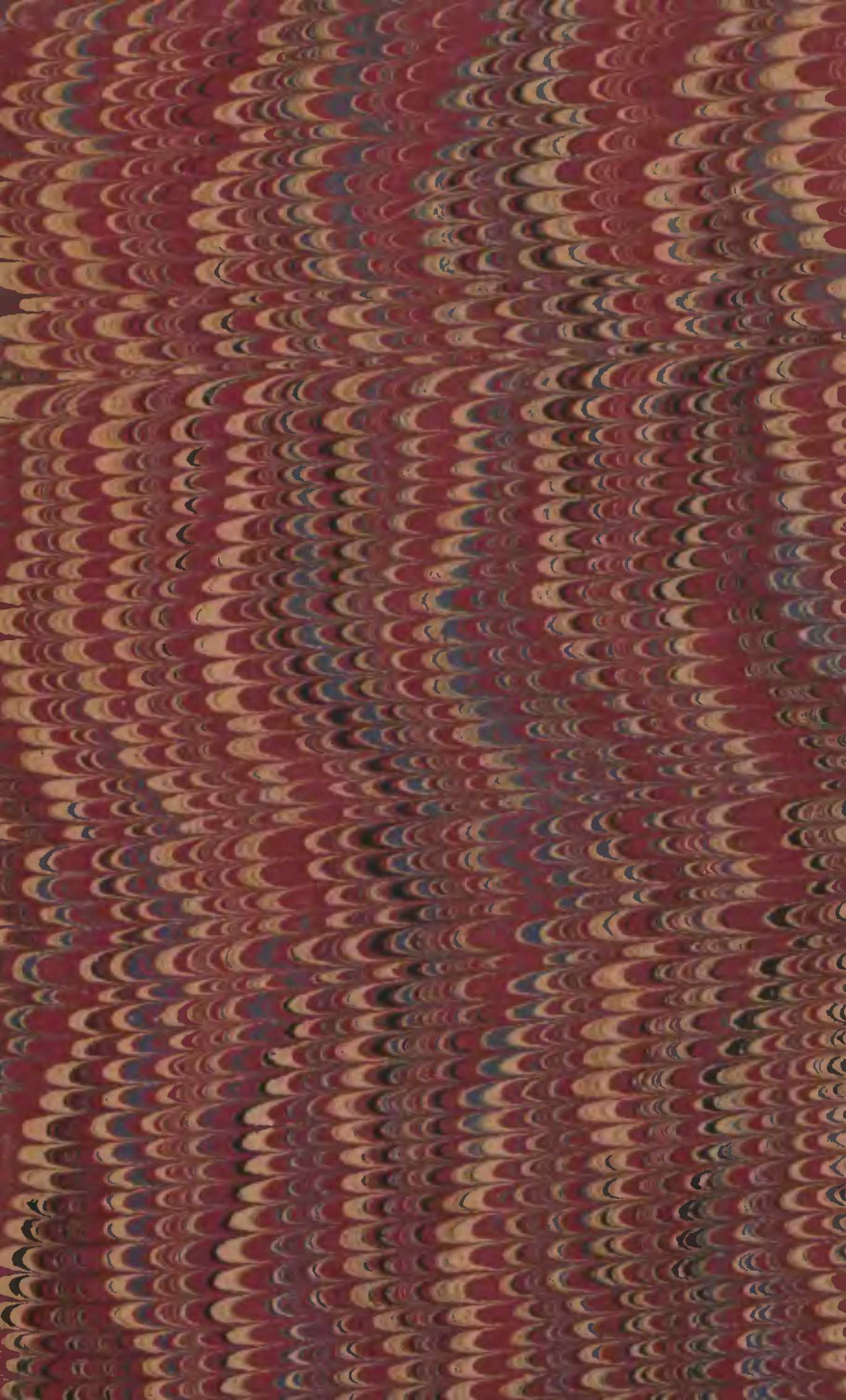
4282

Limnologia *Starożytność*

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA
we WROCŁAWIU

4282 I

Z księgozb. Potockich

O DRUKARNIACH
RUSKO-SŁOWIANSKICH

L W O W

1830.

HISTORYCZNE BADANIA

O DRUKARNIACH RUSKO-SŁOWIAŃSKICH

W GALICYI.

przez

Dyonizego Zubrzyckiego.

L W Ó W.

W DRUKARNI INSTYTUTU STAUFOPIGIANSKIEGO.

1836.

100

100

4282

100

JASŃNIE WIELMOŻNEMU JMC' KSIĘDZU
MICHAŁOWI HARASIEWICZOWI
BARONOWI
D E
NEUSTERN

ĆESARSKO-AUSTRYACKIEGO ORDERU LEOPOLDA
KOMANDOROWI, KAPITUŁY METROPOLITALNEY
LWOWSKIEY OBRZĄDKU GRECKO-KATOLICKIEGO
PROBOSZCZOWI, TEOLOGII DOKTOROWI, W UNI-
WERSYTECIE LWOWSKIM DO EXAMINÓW CESAR:
KRÓL: KOMISSARZOWI i t. d. i t. d.

JAKO HOŁD WYSOKIEGO POWAŻANIA

poświęca

AUTOR. "

W S T Ę P.

Czytając historią drukarni krakowskich z roku 1813. a później historią drukarni w Polsce i Litwie w trzech tomach z roku 1826. przez uczonego Irze-
go Samuela Bandtkie napisaną, podziwiałem się ogromnej i mozolnej pracy tego szanownego męża, który z niezmordowaną gorliwością zajął się tym oschłym przedmiotem.

Aczkolwiek przejęty byłem uwielbieniem dla zasług jego w tym zawodzie; zdawało mi się przecież, że wiadomość o drukarniach rusko-słowiańskich nazbyt letko w dziełach jego zakryślona, że w Polsce i Litwie, gdzie dwie trzecie części mieszkańców do pokolenia ruskiego należało, i obrządek wschodni wyznawało, chociaż literatura tego pokolenia nie była zbyt świętą, a przynajmniej nie świecką, drukarni i druków więcej być musiało. Zwłaszcza że mi wiadomo, iż najpierwsze druki słowiańskie w królestwie niegdyś polskim, w tém narzeczu zaprowadzone były. Pomysliłem przeto, że tylko Rusin, Słowianin, wysłedzeniem pamiętek byłych i zgasłych drukarni ruskich zająć by się powinien.

W roku 1830. obrany będąc Prefektem drukarni Instytutu Stauropigiańskiego we Lwowie, i zbierając

materyały do kroniki tegoż Zakładu, przetrząsałem i odczytałem, pozostałe od zniszczenia czasu i nieszczęsnych wypadków, szczątki ruskich, polskich i łacinski-
aktów, tego niegdyś znakomitego archiwum, które gdy-
by w całości zachowane były do czasów terazniejszych,
podałyby obszerne zapasy do historyi miasta Lwowa,
Kościoła wschodniego i narodu czerwono-ruskiego tu-
tejszey krainy. Obok tej pracy to wszystko cokolwiek
do drukarni i druków ściągało się, osobno skryślałem,
i owocem tego zatrudnienia, jest niniejsze badanie
o drukarniach rusko-słowiańskich w królestwach Gali-
cyi i Lodomeryi.

Niżeli przystąpię do szczegółowego opisanie dru-
karni rusko-słowiańskich w Galicyi, muszę w krótko-
ści przytoczyć na dokumentach oparty rys, niegdyś
bractwa, a teraz Instytutu Stauropegianskiego we Lwo-
wie, które ze względu na swą drukarnię, o której
dotąd ani uczony Dubrowski, ani Bandtkie niepodali
dostateczney wiadomości, prawie ze wszystkimi
drukarniami ruskimi w Polsce, albo w stosunkach,
albo w zaciętych zostawało sporach.— Bez tej bowiem
wiadomości, nie byłbym w stanie dokładnego dać
obrazu o tym przedmiocie.

Podług zwyczaju Kościoła wschodniego na Rusi,
istniało od niepamiętnych wieków bractwo cerkiewne
w mieście Lwowie przy cerkwi Uszpienia Panny Ma-
ryi (wołoską zwaney), z mieszczan lwowskich skła-
dające się.— Cel bractw podobnych jest znany.—
Bractwo to oprócz prowizorstwa i opieki nad cer-
kwią mieyską, miało sobie poruczone prowizorstwo
i opiekę monasteru Bazyljanów, na przedmieściu da-
wniey krakowskim, teraz żółkiewskim Sgo Onufrego.—

Zakonnicy aiubowiem ściślejszych reguł, pod ów czas nietrudnili się światowemi rzeczami, i do zastępowania siebie w podobnych przedmiotach, do zaopatrywania w potrzeby życia i obrony przed władzą świecką, poddawały się pod patronat osób światowych. Bractwo zaś samo lwowskie, zostawało pod wyższą obroną Książąt z Ostroga, a szczególney Książąt Hospodarów Multańskich i Wołoskich, między któremi Aleksander IV, tudzież inni z domu Mohilów i Barnańskich z szczególniejszą pieczołowitością losem i powodzeniem cerkwi stąd (wołoską) nazwaney, i bractwa przy niey będącego zajmowali się — Epoka ta czynności bractwa kończy się z rokiem 1585. Celniejszy dokument tey epoki iest przywilej Króla Kazimierza IV. z roku 1439. którego oryginał wprawdzie zaginął, wzmianka iednakże o nim, w księdze bractwa litera C. pod liczbą Indexu 435. na karcie 3. w inwentarzu archiwalnym roku 1601. spisany, nayduie się. — Aże zamiarem tey rozprawy są drukarnie i druki, przeto umieszcza się s tey epoki wnotach na końcu pod liczbą 1. i 2. wypis z inwentarza roku 1579. owych książek, które na ow czas tak w cerkwi S. Onufrego iako i mieyskiej naydowały się. — Posłuży on może bydz, w swoim czasie do wykrycia dawnych drukarni ruskich.

Epoka druga dzieiów bractwa zaczyna się z 1586. a kończy się z 1709. rokiem, w którym toż do unii s Kościołem rzymskim przystąpiło. — Około roku 1580. pracowano iuż w Polsce nad połączeniem cerkwi wschodney s Kościołem zachodnim. To spowodowało Patriarche carogrodzkiego, iż zaiął się czynnie utrzymaniem Rusi przy wschodnim wyzna-

niu. Wyprawiony od niego w te strony Joachim Patriarcha Antiochii dla zagrzenia wyznawców do wytrwałości w wierze, między inenmi użytymi środkami, przybywszy do Lwowa, uporządkował owe bractwo w nowym kształcie, przepisawszy mu reguły urządzenia i zachowania się; które to reguły Jeremiasz Patriarcha carogrodzki nietylko zatwierdził, lecz nadto bractwu tytuł Stauropigion nadał, s pod władzy biskupa wyłączył, i Korporacją te za iedynie od siebie zawisłą ogłosił. Joachim Antiocheński usiłował przy tém, skłonić bractwo, ażeby drukarnią i szkołę, w którejby greckiego i ruskiego ięzyka uczono, zaprowadziło; co rzeczywiście do skutku przyszło, drukarnia zakupiona, a do dawania nauk w powyższych ięzykach sprowadzony s Carogrodu Arcybiskup Demotyki Arseniusz zapewne rodem Słowianin, który nauczycielstwem w szkole brackiej zaiął się, i wielu mężów w naukach ukształcił, a między innemi Joba Boreckiego, który po nim w obowiązkach Rektora szkoły nastąpił, a później na godność Metropolity Kiiowskiego wyniesiony został. — Cel uporządkowania bractwa był ten, ażeby utworzyć moralne społeczeństwo, któreby niezawisłym będąc od Biskupów, częstokroć za innym idących przekonaniem, ziednoczonemi siłami unii opierać się mogło.

Do tąd bractwo iedynie z mieszczan lwowskich składające się, broniło tylko praw mieszczan narodu ruskiego, od chwili zaś uporządkowania, wstąpiło do towarzystwa mnostwo obywateli ziemskich i znakomitych Panów, iako to: książęta Wiszniowieccy, Rużyńscy, Ostrogscy, Korniaktowie i inni, a na ow

czas bractwo w imieniu całego narodu ruskiego sta-
wać, na wybor Biskupów wpływ mieć, i na Synody
swych deputatów wysyłać poczęło. (*) Dochody sta-
nowiły dobrowolne składki członków, drukarnia, le-
gata pobożnych, prowizye od kapitałów, i przychód
z realności, które bractwo ponabycowało. — Mylnie
twierdził X. Hryniewiecki u P. Irzego Samuela Ban-
dtkie w *Historji drukarni* Tom I. pag. 387. iako by
to bractwo zwało się S. Krzyża. Pod tém nazwiskiem
mogło bydz bractwo przy cerkwi S. Krzyża, która
była na przemieściu Łyczakowie, zaś bractwo o któ-
rym tu mowa zwało się (mieyskie Staupigion) i
miało sobie udzielony tytuł (chrestonosnoie)
krzyżonośne, s powodu że w cerkwi pod czas uro-
czystości noszono przed nim Krzyż Patriarchalny,
czyli raczey, że wyznaczona do tego ze strony Pa-
triarchi osoba wysokiey duchowney godności wdra-
żała w ścianie cerkwi wyrobiony Krzyż z uroczystym
obrzędem. Obzrędz ten przepisany w Rytuale gre-
ckim i wprawdzie w Goara Euchologionie greckim i
łacińskim w Wenecyi 1730. in folio drukowanym na
stronie 488. Krzyż podług tegoż Goara pag. 449. o-
znacza, że cerkiew ta spod władzy Biskupa, czyli
Metropolity wyłączona, i tylko przez Patriarche,
lub iego Exarchów wizytowaną bydz mogła: Podo-
bne bractwa były i w innych mieyscach urządzone,
lecz Patriarcha Cyryli dnia 9. Xbr 1626. ustanowił,
że na Rusi tylko dwie Staupigie w Wilnie i Lwo-
wie istnieć mają. W tey epoce osiągnęło społeczeń-
stwo liczne Królewskie przywileie.

(*) Patrz Przypisek pod liczbą 11.

Trzecia epoka bierze początek w roku 1709. a kończy się z rokiem 1772. w którym Królestwo Galicyi i Łodomeryi od Polski rewindykowane i do innych dziedzicznych państw obszernego Cesarstwa Austriackiego wcieloném zostało. W roku 1708. przystąpiło bractwo do unii z warunkiem, ażeby iak niegdyś przed Unią samemu tylko Patriarsze carogrodzkiemu, podobnież po unii samey tylko Stolicy Apostolskiej podlegać mogło. Do tey proźby przychylił się Papież Klemens XI, przez breve swe z dnia 5. Kwietnia 1709. wyłączył toż, z mnichami u S. Onufrego, oboma cerkwiemi i urzędnikami brackiemi, s pod ordynaryiney władzy biskupiey, a sobie i Kongregacyi de propaganda fide poddał.— Breve to umieszcza się pod liczbą 6. w notach dziełka tego, a o niektórych pobudkach powoduiących zgromadzenia do tego kroku, będzie niżej przy opisaniu drukarni wzmianka. — W stanie tey uległości zostawało bractwo aż do owey chwili, gdy najwyższym rozkazem rządu cesarskiego, wszelkie exempcyje od władzy ordynariatu zniesione zostały. Następnie gdy bractwa duchowne w Monarchii Austriackiey rozwiążane bydz miały; postanowił łaskawy rząd, że społeczeństwo, którego członki nie tak bractwo duchowne, iak raczey świeckich Seniorów i Kolatorów cerkwi rodu ruskiego we Lwowie, grecko-uniacki obzrządek wyznaiących przedstawiaią; Korporacya ta i nadal pod nazwą Instytutu Stauropigiańskiego pozostać ma.

Istnieie dotychczas ta Korporacya, liczba członków nieokryslona, ci wybieraią s pomiędzy siebie corocznie kilku urzędników, którym rząd i kieru-

nek praw i majątku Instytutu poruczaia. — Dochody stanowi zysk z drukarni i sprzedaży książek ruskosłowiańskich, po naywiększey części treści duchowney, z czynszów od dwóch Kamienic w mieście Lwowie, s procentu od kapitałów w publicznym funduszu i na prywatnych hipotekach umieszczonych; s których utrzymuie cerkiew mieyską mając do niey prawo prezentowania, opłaca duchowienstwo, sług cerkiewnych, nauczyciela do ięzyka ruskosłowiańskiego, rytuałów i śpiewów, mieści oprócz tego dwunastu ubogiej młodzieży w swym domu, trudniąc się iej wyżywieniem naukami i wszelkiemi potrzebami. — Okryslwszy powyższym sposobem dzieie bractwa Staupigianńskiego, przystępuie do wyszczególnienia pojedynczych drukarni ruskich w tey krainie, która teraz Królestwo Galicyi stanowi.

L W Ó W.

I. DRUKARNIA IWANA FEDOROWICZA MOSKVICINA 1574.—1583.

Między rokiem 1564. i 1569. przybył Iwan Fedorowicz, czyli Fedorów, rodem z Moskwy, gdzie drukarnią założył, lecz dla prześladowania, które ponosił, opuścić był zmuszony, do Litwy, w czasie panowania Zygmunta Augusta ostatniego z domu Jagiellonów Króla Polskiego. Znalazł on łaskawe wsparcie u Hrehorego Alexandrowicza Chodkiewicza Hetmana wielkiego litewskiego i Woiewody Wileńskiego Rusina, który mu w dobrach swoich dla utrzymania się z rodziną folwark

przeznaczył. Że w tym przeciągu czasu przeniósł się Iwan Fedorowicz do Litwy, dowodzi przedmowa jego własna w wybitém we Lwowie dziele (Apostół) zwanym, umieszczona, w której przytacza, że drukarnię swą w Moskwie roku od stworzenia świata 7061. (1565.) założył, i potem to miasto opuścił; a zatem żadney niepodlega wątpliwości, że dopiero później to jest, po roku 1564. w te strony przenieść się mógł. — Niepodlega również wątpliwości, że przybycie jego przed rokiem 1569. nastąpić musiało; albowiem w tym roku Hetman Chodkiewicz umarł, Fedorowicz zaś iak w powyższej przedmowie wyraża, od niego łaskawe wsparcie pozyskał i folwarkiem obdarzony został. — (Dzieie Królestwa Polskiego krótko lat porządkiem opisane. W Warszawie 1776. strona 111.) Nieprzypadło życie wieyskie artyście do smaku, pędzony duchem pobożności iak sam w swej przedmowie oświadcza, sądził że powołanym jest oświecać naród ruski, i nieza niedbwać talentu od Boga mu danego; opuścił przeto wieyskie zacisze, pomimo mnogich trudów podróży przybył z swym synem do Lwowa, gdzie walcząc z niedostatkiem i szczupłe tylko znalazłszy wsparcie założył drukarnią.

Jedyne do tych czas znaiome dzieło tego drukarza we Lwowie jest, Księga (Apostół), którą dnia 25. Lutego 1570. roku zaczął, a 15. Lutego 1574. roku dokończył. — Jeden tylko exemplarz znayduje się we Lwowie w bibliotece XX. Bazylianów u S. Onufrego in folio min: kart po iedney stronie liczbowanych 264. Tytuł tego mocno używanego exemplarza zakleiony, a na odwrotney stronie w holcsztychu herb domu Chodkiewiczów z napisem „Hrehoryi Aleksandrowicz

Chodkiewicz”. Na ostatniej stronie dzieła, herb miasta Lwowa i drukarza.—

Niemozna przypuścić, ażeby czynny ten mąż, żądnych więcej książek nie miał we Lwowie po Apostole drukować, i owszem iestem tego zdania, że wyszło wkrótce spod prassy iego dzieło pod tytułem „Ewangeliiie uczitelnoie”— Domniemywanie moje opieram na następuiącey okoliczności:— Bractwo mieyskie pozniey Stauropigion zwane, zwykło było corok w niedziele przewodnią (Niedielia antypaschi ili Tomina) obierać swych przełożonych, i po elekcyi oddając nowoobranym Kustoszom tak cerkiew mieyską, iako i S. Onufrego przegłądać sprzęty i księgi cerkiewne, i spisować tychże inwentarz.— Znayduią się dotychczas oryginalne podobne inwentarze z roku 1579. w fascykule 621. i 622. archiwum, sktórych odpisy pod liczbą 1. i 2. w notach, co się książek tyczy, umieszczam. Z tego inwentarza widać, że u S. Onufrego znaydowało się takich Ewangelii uczitelnych dwoie „jedno staroie pisanoe, a druhoie nowoie drukowanoie” zaś przy cerkwi mieyskiej aż cztery takich exemplarzów Ewangelii.— Gdybyśmy przypuścić chcieli, że to edycja zabłudowska z roku 1568. na cóż by miało bractwo tego, ile wielkiego, a zatém drogiego, wszakże do Liturgii niekoniecznie potrzebnego dzieła aż pięć exemplarzy z Litwy sprowadzać?— Lecz łatwo to uczynić mogło, mając księgi te na mieyscu i za pomierną cenę.— Wielkie iest do prawdy podobieństwo, że i w Zabłudowie te Ewangeliiie roku 1568. Iwan Fedorowicz drukował, kto by miał sposobność porównać holc-sztych herbu Chodkiewiczów na tey ewangelii i holc-sztych tegoż herbu na Apostole lwowskim r. 1573. był

by wstanie wyjaśnić te okoliczność (*) Ewanhelie to uczitelnoie pozniey w roku 1606. w Kryłosie iak się ni-
żey powie, przedrukowane zostało z dokładem „no-
wo izdanna” — Oprócz tego dowodzi odezwa Bi-
skupa Gedeona Bołobana z roku 1585. w notach pod li-
czbą 7. umieszczona, że s t ey drukarni oprócz Apostoła,
więcey dzieł wyszło, iak wyrazy „s to ho pisma dru-
karskaho pokazało sia Knih ne mało” za-
świadcza. —

S tego inwentarza samego powziąć można, iakie
iuz pod ów czas w roku 1579. znajdowały się druko-
wane ruskie księgi, dzieła ogromne i kosztowne, lecz

(*) Po napisaniu niniejszego rysu historycznego, zwiedziłem bi-
bliotekę XX. Bazylianów u Sgo Onufrego, w którey tak Apostoł z roku
1573 przez Iwana Fedorowicza drukowany, iako też i owo Ewanhe-
lie uczitelnoie w Zabłudowie roku 1568. wydane, o czém pier-
wiy niewiedziałem, znajduje się. — Korzystałem s t ey sposobności i po-
równywałem oba te dzieła. Rezultat tego porównania iest następujący:
Holcsztych herbu Chodkiewiczów różni się wprawdzie ieden od drugiego
ozdobami w około tarczy rznigtemi, iednakowoż dzieło to ostatnie przez
Iwana Fedorowicza wspólnie z Piotrem Timofiewiczem Mścislawcem dru-
kowaném było. — Świadczy o tém Chodkiewicz w swey przedmowie, iego
bowiem imieniem pisana, wyrażając się w ten sposób i ne posza-
diech ot Boha darowanych mi sokrowisz na siie
dieło dati, k' tomu ze izobretach sobiew tom diele
drukarskom ludei nauczenych, Iwana Fedorowicza
Moskwitina, da Petra Timofiewicza Mstislawca,
powielieliesmy im ucziniwszyi warstat drukaski i wy-
drukowati s i i u Knihu Jewanheliie uczitelnoie i t. d.
Dzieło to iest in folio maiori, kart ma po iedney stronie liczbowanych
399. lecz właśnie nie u g ó r y, iak uczony Bandtkie w historyi drukarni
krakowskich pag. 148. wspomina, lecz u d o ł u na prawey stronie. —
Te szczegółość tylko w tém dziele i Apostole przez Iwana Fedorowicza
wydanym postrzegłem. — Z spisu książek w bibliotece stauropigiańskiej
w roku 1601. znajdujących się, w dodatku umieszczonego pod liczbą 5.
Nro 32. okazuje się, że znajdowała się, na ów czas tamże drukowana
Psałterz in folio „z a b ł u d o w s k i e g o z a w o d u” która bez wątpie-
nia w Zabłudowie przez tegoż samego Iwana Fedorowicza drukowaną
bydz musiała. — Tey moiey bytności w bibliotece u S. Onufrego i uprzy-
mośćt JX. Barleama Kompaniewicza Prokuratora zakonu Bazylianów w u-
dziczeniu książek tam znajdujących się winien iestem niektóre niżej u-
mieszczone dodatki.

s których drukarni, trudno wnioskować. — Były już i wów czas księgi starodawne, iak to winwentarzu cerkwi mieyskiej pod liczbą 11. wyrażono — „Jeszcze 15. Knih rozmaitych starodawnych” może bydz drukowanych, lecz podobniejsza do prawdy pisanych. —

Twierdzą niektórzy, że tenże sam Iwan Fedorowicz drukował w Ostrogu sławną Biblią, która roku 1581. na świat wyszła. — Ja innego iestem zdania i mniemam, że Biblią ostrogską, syn Iwana Fedorowicza, także imieniem Iwan drukował. — Wyczytać można w Biblii ostrogskiej na ostatniej stronie „na pečata szamnoiu mnohohriesznym Joannom Fedorowym SYNOM z Moskwy” (напечатана мною многорукшнымъ Іоанномъ Федоровымъ ГИНОМЪ зъ Москвы). A co większa świadczy urzędowy dokument w notach pod licz: 3. umieszczony, w archiwum staupigiańskim wfascykule 236. znaydujący się, że litery, prassy, ponsony, matryce i księgi Iwana Fedorowicza (w dokumencie Chodorowicza) przez tegoż Iwana oycy i syna iego, także Iwana introligatorem zwanego, już przed pięciu laty od roku 1584. wstecz rachując, a zatem w roku 1579. u żyda lwowskiego Israhela Jakubowicza za 411. złotych zastawione zostały, i przez całe pięć lat u tegoż żyda w zastawie znaydowały się, a zatem do drukowania Biblii użyte bydz niemogły. — Typy które mi ta Bibliia wytłoczona, bez wątpienia lane były przez Iwana Fedorowicza; dla Książęcia ostrogskiego przed rokiem 1579. iawnno bowiem sprzytroczonego świeżo dokumentu, że on będąc drukarzem, oraz i matryce do lania liter posiadał, iak to do tych czas po ruskich drukarniach, a mianowicie w staupigiańskiej iest we

zwyczajui. S tąd to owe podobieństwo między drukami fedorowiczowskiemi, ostrogskiem i, stauropigiańskiem i, stratyńskiem i kryłosk iem i, iż wszystkie w te ż same formy fedorowiczowskie łane by ły.

Żył te n że Iwan Fedorowicz oyciec we Lwowie na przedmieściu Krakowskim Podzamecze zwan ęm, w starości i niedostatku, od roku 1579. nic wi ęce y niedrukuj ąc, a ż do roku 1583. w którym do wieczności się prze ni o ś ł, i na cmentarzu pod ów czas brackim u S. Onufrego 5. Grudnia 1583. pogrzebany zosta ł.—

II. DRUKARNIA PRZED FEDOROWICZEM WE LWOWIE.

Że we Lwowie przed Iwanem Fedorowiczem, to iest: przed rokiem 1574. drukarnia ruska istnia ł a, ż a dney niepodlega w ą t ł iwości, chocia ż nie ieste ś my wsta nie okaza ć pomnikó w drukarskich z owe y epoki.— Je ż e ł i mog ł a istnie ć w roku 1491. w Krakowie, w roku 1525. w Wilnie dla czego ż by nie mia ł a by dz we Lwowie wpośrodku Rusi? gdzie potrzeba ksi ą g takich, da ł eko by ł a wi ę ksz a, i a k gdzie indziej: albowiem w same y d y ecezyi lwowskiej i przemyskiej by ł o przesz ł o 4000. cerkwi.— Lecz niepotrzeba nam w te y okoliczno ści domniemywa ń, mamy ś wiadectwo Iwana Fedorowicza za ż ycia iego i po ś mierci.— W przedmowie do Aposto ł a z roku 1573. m ó w i, ż e zak ł adaj ą c drukarnie we Lwowie „poszed ł po ś ł adach dept anych przez nieiaki ego bogoboynego m ę ż a” a na kamieniu grobowym rozkaza ł wyry ć „ż e odnowi ł we Lwowie zaniedbane drukowanie”.— Kto

i iakie księgi ruskie we Lwowie przed nim drukował, podobnoś na zawsze zostanie zagadką; to tylko niezaprzeczoną iest prawdą, że iuż dawniey we Lwowie i wprowadzie przy cerkwi mieyskiej Stauropigion istniała drukarnia. Potwierdza te prawde przywilej Króla Zygmunta III. na dniu 15. Października 1592. bractwu wydany, niżej w notach pod liczbą 8. całkowicie umieszczony, wktórym wyraźnie zeznano, „*Officina pro excudendis libris institutionem ad eandem ecclesiam antiquitus institutam, introductam, et ante aliquot annos reformatam*”. — Dla czego stare księgi ruskie w prowincyach niegdyś polskich, to iest: owe przed unią drukowane tak są rzadkie, niżej pod rokiem 1730. w historyi drukarni stauropigiańskiej lwowskiej powie się. —

III. DRUKARNIA BRACKA STAUROPIGIAŃSKA WE LWOWIE. OD 1586. DO 1835. R.

Na lat pięć przed rokiem 1584. a zatém w roku 1579. znękany chorobą i niedostatkiem Iwan Fedorowicz Moskwicin, zastawił iak się wyżej rzekło wraz z synem swym Iwanem we Lwowie u żyda Israela Jakubowicza za sumnę 411. złotych, tak swe prassy drukarskie, formy, czyli matrice litery i narzędzia, iako też 140. książek, i takowych wykupić nie był w stanie. Po skonie iego żyd zaimoimca w skutku ugody zawartey, udał się do sądu żydowskiego, w którym Podśędek ziemski Antoni Kowalski „*vacante sede Palatini Russiae*” prezydował, i prosił ażeby mu zastaw niewykupiony, za własność przyznany został. Sąd dogodził iego ża-

daniom i wyrokiem swym z roku 1584. pod liczbą 3. w notach odpisanym, właścicielem go zastawu ogłosił.— Od tąd starał się żyd wynaleść kupca, któryby drukarnią od niego nabydź był wstanie. Bractwo mieyskie pomniąc, że już dawniey przy tey cerkwi drukarnia ruska istniała, która niewiadomo z iakich przyczyn upadła, postanowiło zakupić te wszystkie apparata drukarskie, i takowe u żyda za znakomitą na ówczas sumę 1500. złotych nabyło. Że zaś na tyle pieniędzy zebrać nie było wstanie, pozyskało że żyd wypłatę na raty przyjął, i tym czasem kartą dłużną kontentował się— Udało się bractwo w roku 1585. do owoczesnego Biskupa lwowsko-halickiego Gedeona Bołobana o wsparcie na tak ważne przedsięwzięcie, przypuszczając go nawet do współki, którą wprowadzie Biskup przyjął, pieniądźmi iednakże zasilić nie był wstanie; ograniczając się iedynie odezwą do obywateli i duchowieństwa, z wezwaniem do składki dobrowolney, na zapłacenia teyże drukarni.— Podobnych odezwy wydał Biskup na dniu 8. Listopada 1585. r. kilka exemplarzy, s którymi bractwo czernców z monasteru S. Onufrego, i cerkwi mieyskiej po kraiu rozesłało. — Dwa exemplarze tey odezwy oryginalne znajduią się ieszcze w archiwum stauropigiańskim w fascykule 17. a odpis ich umieszczony w notach pod liczbą 7. — Skutek tych odezwy był mało znaczący, ponowił ie Biskup w Maiu 1586. iak pod liczbą 4. w notach, lecz gdy bractwo w tymże samym 1586. roku zacięte z Biskupem rozpoczęło spory, których powody wyszczególnić nie tu mieysce, i które aż do roku 1602. tak u władzy duchowney, iako i świeckiey trwały; przeto zmuszone zostało samo żyda sprzedawce częścią z własnych składek, czę-

ścią z zysku drukarni, którą już w roku 1586. czynnie zaprowadzono, tém bardziej zaspokoić, ile że żyd wolał mieć do czynienia z nabywcami mieszczanami, niżeli z Biskupem, tamtych bowiem wrazie nieuiszczenia się, z łatwością do urzędu mieyskiego pozwać i satysfakcyą osiągnąć mógł.

Jakie dzieła od roku 1586. aż do roku 1591. wytłaczano, trudno okazać.— Podług Rozmaitości przy gazetach lwowskich załączonych z roku 1833. na stronie 6. ma się znajdować w Csko Kr: Księgozbiornie w Wiedniu, książka ruska we Lwowie roku 1586. drukowana, przez Harasyma Smotryckiego, pod tytułem: „Kalendar rymski nowy” wydana, która bez wątpliwości w drukarni brackiej wytłoczona (*), albowiem w owym roku, nie było żadney inney ruskiej, a podobnoś i łacińskiej drukarni we Lwowie.— Mówie podobnoś i łacińskiej, gdyż Paweł Szczerbicz Syndyk lwowski, w roku 1581. w Lwowie w własney drukarni wytłoczył „Speculum Saxonum” około roku 1583. został sekretarzem Króla Stefana Batorego, za dworem się udał, a tém samém drukarnia jego upadła.

Że drukarnia bracka już w roku 1586. czynną była, świadczytak oryginalna odezwa Patriarchi Antiochii, iako też Biskupa Gedeona z dnia 1. Maia 1586. pod liczbą 4. w notach odpisana, tudzież i druga 20. Maia 1586. wydana w fascykule 17. złożona

Naydawniejsza w kraiu do tąd znana, nader rzadka książka, iest Grammatyka grecko-słowiańska, przez

---

(*) Uczony Dubrowski w Inst: linguae Slav: twierdzi, że ten Kalendar w Ostrogu drukowany, Rozmaitości lwowskie utrzymują, że we Lwowie, Komuż wierzyć? Ja się trzymam Rozmaitości, bo te później wydane.—

uczniów szkoły brackiey wydana, i w drukarni brackiey roku 1591. wytloczona, pod tytuł: *ΑΙΕΛΑΦΟΤΗΣ*. Grammatika dobrohłaholiwaho Ellino-słowenskaho iazika, sowerszennaho iskustwa osmi czastei słowa ko nakazaniu mnohoimenitomu Rossyiskomu rodu. wo Lwowi w drukarni bratskoi roku 1591.” — Albo się omylił Józef Dzierzkowski w przypiskach swych do opisu miasta Lwowa, przez Alnpecha w pamiętniku lwowskim z roku 1816. tom I. pag. 119. umieszczonych, zaświadczać, że dzieło to in quarto drukowane, albo też dwie edycye wiednym roku, iedną in quarto, a drugą in oct: nałożono. Ten bowiem exemplarz, który pisarz tey rozprawy właśnie w tey chwili ma w ręku, iest in oct: minori i zawiera wsobie kart nieliczbowanych 169. — Trudno zaś wierzyć, ażeby tego dziełka dwa odmienne co do formatu nakłady w tymże samym roku wytłaczać miano. Jedynie treści naukowej tey książki przypisać należy, że ieszcze niektóre exemplarze istnieją, inne bowiem do służby Bożej służące książki po przyjęciu unii wytepiene zostały. Oprócz tey grammatyki znajduie się stegoż roku w bibliotece staupigianśkiey pod liczbą 3. drukowany w teyże drukarni, list pasterski Jeremiasza Patriarchi konstantynopolskiego przez niego, i zgromadzonych na Synod w Brześciu litewskim Metropolite i pięciu Biskupów podpisany, do narodu ruskiego celem usunięcia niektórych zwyczajów z czystą nauką chrześciańską niezgadzających się, wydany.—

W roku 1592. dnia 12. Października udzielił Król Zygmunt III. na wstawienie się Konstantyna Książęcia na Ostrogu Woiewody kiłowskiego i Fedora Skumin

(Tyszkiewicza) Woiewody nowogrodzkiego gorliwych Rusinów, przywilej bractwu w notach pod liczb: 8. przytoczony, zatwierdzający obok innych praw i zaszczytów wyraźnie prawo drukarni temuż społeczeństwu służące.—

Od tey epoki ciągle drukarnia była zatrudniona, i stanowiła nayznakomitsze źródło dochodów, wyszczególniać iednakże dzieła z owego czasu nie iestem wstanie, znajduie się iedynie w bibliotece staupigianśkiej odezwa z roku 1600. do obywateli ziemskich drukowana, uciski które mieszcianie lwowscy Rusini od łacinników ponosili, wyłuszczaiąca, pod liczbą inwentarza 401. — Przytoczę oraz ślady o drukach i drukarni, które mi waktach bractwa, z naydawnieyszych czasów wynaleść zdarzyło się.

Roku 1602. przedsięwzięty inwentarz biblioteki owoczesney brackiey w notach pod liczbą 5. wypisany, s którego porównawszy go z owym roku 1579. to iest; o lat 23. wcześnieyszym, okazuię się wiele ksiązek nowych, s których znakomita liczba w drukarni brackiey wytłoczona bydz musiała, iako to; „Ewanheliiie naprestolnoie Nro 1. 2. i 3. — Wasylii welikii Nro 14. — Margarit Nro 15. — Triod postna N. 28. — Triod cwiitna N. 29. — Psalterz na połdestu N. 37. — a zatém nie wileński z roku 1576. bo tamten in folio. — Kto wie, czyli i między resztą wyszczególnionych ksiązek, nieznaydowało się więcey drukowanych, lecz że pisarz inwentarza zaniedbał tey dokładności, nieśmiem domniemywania moie daley posuwać. — Z tego inwentarza powziąć można, że w Zabłudowie drukowany był Psalterz in

folio Nro 32. a zatem musi on bydz między rokiem 1564. i 1569. tamże typami naszego Fedorowicza wydany.

Daley stego inwentarza zasięgamy wiadomość, że oprócz Biblii przez Franciszka Skorine, także Katechizis i Księga o mądrości Solomona, przez tegoż osobno wydana znajdowała się, iak N. 57. i 58. inwentarza uczy. Skrócone bowiem wyrazy „franc: druk u” znaczą Franciszka (Skoriny) drukiem.

Roku 1608. wydrukowano 500. czasosłowców i 1000. Psalterzy — Zapisano to zdarzenie w księdze sessyi, czyli czynności bractwa w archiwum pod literą C. na stronie 139. Ponieważ s powodu fabryki około nowey cerkwi mieyskiej, gmachi bractwa materyałami i różnemi sprzętami zajęte były; przeto w tym czasie przeniesiono drukarnie na przedmieście do monasterku Sgo Onufrego.— Drukowano tamże aż do roku 1616. Była by ta drukarnia i nadal na przedmieściu pozostała, gdy by nie wypadek, który w roku 1615. tamże zdarzył się, spowodował bractwo mieć się na ostrożności, i do miasta ią sprowadzić. Wypadek był następujący.— Wela-min Rudzki Metropolita unicki, i Eliasza Morochowski, czyli Moroczowski Biskup włodzimirski, także unicki, byli razem przypadkowo we Lwowie. Zebrała ich chęć oglądać drukarnię bracką, i niezasiągnawszy przyzwolenia, udali się do S. Onufrego i na cmentarz wstąpili. Bractwo w disunii będące, mniemając iż unici monasterk ich i drukarnię opanować usiłuią, rozkazało na gwałt dzwonić, zbiegło się pospólstwo, porwało się na Biskupów i ich ludzi, tak że ci razami obłożeni, ledwie s cmentarza umknąć zdołali.— Wytoczył się o to proces, który wiele kosztu bractwu przyniósł, i skłonił go, dla uniknienia podobnych zdarzeń, przenieść drukarnię

do cerkwi mieyskiej i na bacznieyszém mieć ją oku. (Lib: D. pag. 8. i fasc: 49.) Nie było to osobne bractwo S. Onufrego, lecz mieyskie, iako Patron tego monasteru; dopiero w roku 1633. postanowiła Stauropigia, młodsze z przedmieszczan składające się bractwo pod swą protekcyą i rządem u S. Onufrego zaprowadzić, którego członki przed starszym mieyskim przysięgę składać, i koleią do usług cerkwi mieyskiej co niedziela i święto stawić się obowiązani byli.— W roku 1645. potwierdził i pobłogosławił to młodsze bractwo Piotr Mohiła Metropolita kiiowski, zastępując iako Exarcha carogrodzkiego Patriarche (Oryginał).— Lecz przystąpmy do dalszych badań drukarni tyczących się.

Roku 1611. iak księga A. strona 29. świadczy sprzedano razem Psalterzy i czasosłowców za 266. złotych 20. groszy.

Roku 1612. w księdze A. pag. 31. i 36. iest mowa o sprzedaży grammatyk, czasosłowców i psalterzy, oraz rachunek z drukarni i sprzedaży książek Seniora bractwa Jana Demidowicza Krassowskiego.

Roku 1614. podług księgi D. pag. 7. zapłacono za odlanie centnara liter 16. złotych i wydrukowano dzieło „Kniha o Swiaszczeństwie” znajdujące się w bibl: u S. Onufrego.

Roku 1616. na wiosnę pożar we Lwowie, spłonęła ulica ruska, żydowska, domy cerkiewne i dach na wieży, przy którym zdarzeniu wiele książek drukowanych pogorzało, nie mniej wiele aktów, pism i dokumentów (księga D. pag. 12).

Pod tymże rokiem wtey samey księdze D. p. 24. iest adnotacya ręką Seniora wtych wyrazach po rusku, „dałem otcu Pambie desiat grammatyk i

2c. Kniżok o wospitanii czad, do rosprodania"— Oyciec ten, czyli Kapłan Pambo był to ów autor słownika słowiańsko-ruskiego, w Kiiowie 1627. r. wydanego, Pambo Berinda.— Ciekawą iest rzeczą, iaki to było owe w brackiey drukarni wydane pedagogiczne dziełko, „o wospitanii czad,” to iest, (o wychowaniu dzieci), o którym nie zdarzyło mi się nabydz żadney wiadomości. Drukarzem był w tych czasach, aż do roku 1627. nieiaki Józef Kiryłowicz, mąż w naukach biegły, kiórego na wstawienie się bractwa, Metropolita Job Borecki roku 1617. na kapłaństwo poświęcił, (oryginał w archiwum).

Roku 1628. spłonęła drukarnia ogniem bez uszkodzenia iednakże pras i liter. Na odnowienie teyże, darował Dymitr Karłowczy, Starosta starosielski 500. złotych: apo restauracyi, wyszedł spod prassy Oktoich. (księga DDD. p. 14.).—

W tym, a może o lat parę wcześnief, przybył do Lwowa młody drukarczyk z Litwy Michał Słoska, a będąc Rusinem wyznania orientalnego, w drukarni brackiey za Towarzysza umieszczony.— Pracował on w niey lat kilka, ożenił się we Lwowie, i iako mieszczanin dobrych obyczaiów, za członka do bractwa dnia 3. Lipca 1633. przyięty został, (księga A. strona 72. i fasc: 139.). Już i członkiem będąc, aż do roku 1638. za umówioną zapłatę, przewodniczył, iako zawiadowca w drukarni stauropigianiskiey, i pod iego zarządem drukowano w roku 1634. Psalterz, (Lib: A. pag. 84.) dodrukowano do pozostałych Oktoichów w tymże samym roku Bohorodczniki (Lib: A. p. 84.).—

Roku 1636. wyszła Ewangeliia in folio, którey exemplarz pod ów czas sprzedawano po złotych 14. Exem-

plarz znajduje się w bibliot: XX. Bazylianów u S. Onufrego.— Postanowiono razem, zrobić nakład służebników, czyli Liturgionów, i gdy (wyrazy uchwały) „dawniejsza edycja Trifologionów już rozsprzedana” zaszła uchwała, ażeby i Trifologiony drukować, ugodziwszy Słoskę od każdego exemplarza, po dwa złote dwadzieścia groszy, (Lib: A. p. 98.).

Z treści powyżey przytoczoney uchwały, widzieć można, że już była dawniejsza przed rokiem 1636. wydana edycja największego dzieł cerkiewnych, to jest, Trifologionu. W którym roku ten nakład dawniejszy zrobiony, nie wiadomo; dowodzi to wszakże wielką zamożność bractwa i drukarni, że tak wielkiego kosztu wymagające, z 336. arkuszy składające się dzieło, drukować było wstanie.— Wnioskować także można, że to pierwsze wydanie Trifologionu lwowskiego, około roku 1600. nastąpić musiało; bo gdyby nakład tylko z 600. exemplarzy składał się, co półtaborem zwano, to wiele lat upłynąć musiało, niżeli tak kosztowne dzieło rozprzedane być mogło.— Wynadgradzając troskliwość Michała Sloski w kierowaniu drukarnią, chociaż osobno i sowicie od każdego dzieła płatny był, pozwoliło bractwo roku 1637. ażeby w drukarni za opłatę 200. złotych na swą własną korzyść 600. czasosłowców wytłoczył, (Lib: A. p. 106.).

Tak przez znakomity zarobek w Stauropigii, iako też przez ożenienie, przyszedł Sloska do zamożności, a widząc że bractwo z drukarni znaczne odnosiło pożytki zaczął myśleć o własney officynie, zakupił drukarnią polską po zmarłym Janie Szeliga pozostałą, a będąc człowiekiem rostopnym i przebiegłym, ziednał

sobie względy chociaż był disunitą (*) u łacińskiego Arcybiskupa lwowskiego Stanisł. Grochowskiego, który mu na dniu 5. Augusta 1638. r. wydał dyplom na drukowanie ksiąg łacińskich i polskich, ozdobił go tytułem swego Typografa i swoim wstawieniem się u Króla Władysława IV. na dniu 30. Grudnia 1638. przywilej drukowania nawet książek rusko-słowiańskich wyednał (**). Ubiegając się z jednej strony tajemnie za prawem drukarstwa, uimował sobie Słoska z drugiej strony współczłonków Stauropigii wszelkimi sposobami, i pozyskał

(*) Uwaga. — Uczony Bandtkie przytacza w tomie I. o drukarniach polskich pag. 403. wyjątek z rękopismu Józefowicza „*Annales Urbis Leopoliensis* o Michale Slosce „*Libello quidam et quidem Catholici Michael Sloska lucrum quaerens opus parvum polono idiomate typo excudit, cui et titulum Episcopi Schismatici Leopoliensis talem: et impressit i. t. d.*“ — Myli się Józefowicz, Sloska nie był Katolikiem, lecz disunitą, to jest; schismatikiem, iako taki był członkiem bractwa Stauropigion, ubiegał się o błogosławieństwo Metropolity kiłowskiego Piotra Mohiły do zaprowadzenia drukarni, ściągnął potem tegoż kłatwę na siebie, w niey roku 1667 umarł, z tego powodu pogrzebu na ziemi świętej osiągnąć nie mógł. — Ciało iego leżało dni czternaście nie pogrzebane, i aż za processem, zezwoleniem Antoniego Winnickiego Metropolity kiłowskiego, halickiego, i po zdjęciu cenzury w grobach disunitckiey na ów czas cerkwi mieyskiej pochowane zostało, (Arhiv: Staurop: fasc: 626.) — W ogólności przekonałem się, że rocznikom Józefowicza bez surowey oględności i krytyki w wielu mieyscach wiary dać nie można. — Historyą miasta Lwowa pomimo Ziemorowicza, Józefowicza i Chodynieckiego, prawie za nietkniętą uważać należy; chociaż obfite materyały w archiwach mieyskich Konsystorza i Kapituły łacińskiej, ruskiej i ormiańskiej, w archiwach stauropigiańskich i klasztornych! a może i żydowskich, znajdują się. — Lecz któż się podejmie tey pracy, czytać pyłem pokryte charaktery gockie i skoropisy ruskie kilku wieków! —

(**) Uwaga. — Umieszcza P. Bandtkie w swej historyi pag. 402. tomu Igo twierdzenie JX. Juszyńskiego, że Sloska już w roku 1633. drukował we Lwowie. — Nie mogę temu wierzyć, albowiem ieszcze w roku 1635. wydał Szeliga także Gratulatio Illmo Rmo Stanisłao Grochowski Archiepiscopo Leopoli: a zatem żył ieszcze; zaś akta w archiwum stauropigiańskim fasc. 138. i 139. dowodzą, że drukarnią polską, którą Sloska posiadał po śmierci Jana Szeligi. zakupił. — Naywcześnieysze druki iego mogły by bydz z roku 1638, ile że w tym pozwolenie drukowania pozyskał.

tyłe ich przychylności, że w roku 1638. w owym czasie, gdy on podstępnie przeciw społeczeństwu działał, postanowiono sprzedać muhurtem wszystkie Ewangeliie, służebniki i psalterze w składach cerkiewnych znajdujące się, za bardzo niską cenę, na czém znakomite odniósł korzyści (Lib: A. p. 110.) Jak tylko zaś wiadomość o uzyskanym przywileju, i o zamiarze Słoski bractwo powzięło; usunęło go od swej drukarni, zanieśli sądową przeciwko iego zamiarom protestacyą, i do processu przygotowania poczyniło.—

W Roku 1639. na dniu 20. Listopada bez względu na wydany w upłynionym roku Slosce przywilej, Król Władysław IV. nie tylko, że potwierdził prawa Staupigii w ogólności, lecz udzielił nad to, specjalny przywilej, nadając tej Korporacyi wyłączne prawo drukowania ksiąg rusko-słowiańskich, (Oryginał w archiwum).

W roku 1639. drukowany był w officynie bractwa Oktoich. Drukarzem był Jan Kunatowicz, i iako taki na témże dziele, swe nazwisko wytłoczył, lecz że ten czyli umarł, czyli oddalony został, a Slosce drukarnią powierzyć rostopność nieradziła; przeto w roku 1641. przyięło bractwo za zawiadowcę do niej Jędrzeia Skolskiego, i oddało mu inwentarzem officyne z wszelkimi przyrządzeniami i zapasami drukarskimi, którą on aż do roku 1643. trudnił się, (Lib: A. p. 122. i 123.) i między innemi dziełami w roku 1643. Tryfologionu 1358. exemplarzy wydrukował, a raczey w tym roku dokończył, (obrachunek w fasc: 138.). Exemplarz ieden tego Tryfologionu znajduje się w bibliotece staupigiańskiej, bez karty tytułowej.— Jakie bractwo wcześniefy s tym Skolskim w roku 1639. i 1640. spory o drukarnię miało, będzie niżej pod artykułem V. mowa.—

W roku 1643. w dzień ŚŚ. Apostołów Piotra i Pawła nastąpiła zgoda z Michałem Słoską, w aktach grodzkich lwowskich nizkiego zamku, (feria tertia pridie festi Circumcisionis Christi), 1647. oblatowana, w oryginale wfascykule 139. znaydująca się: mocą której Sloska zrzekł się podstępnie nabytego prawa drukowania rusko-słowiańskim pismem raz na zawsze, bractwo zaś poruciło mu do wiernych rąk swą drukarnie wten sposób, iż wszystkie dzieła wielkie in folio i in quarto, tylko na korzyść Staupigii za ustanowioną od 1200. exemplarzy opłatę drukować będzie obowiązany; dziełka zaś małe in oct: i mnieysze, wolno Slosce pismem, bractwa, lecz na swym papierze, na własny pożytek drukować, iednakże z każdej takowey edycji obowiązany społeczeństwu na papierze bractwa po 200. exemplarzy bezpłatnie wyłaczać. Zastrzeżono przy tém, że tak dzieła wielkie, iako i małe, pod tytułem drukarni stauropigiańskiej, a nie drukarza Sloski wychodzić mają; zaś osobną ugodą teyże samey daty cenę od każdego na korzyść bractwa drukować się mającego dzieła, umówiono i postanowiono.— Tym tedy sposobem i zgoda przywrócona, iakoż zaraz w roku następnym 1644. wydrukowano 1224. Oktoichów i 1065. Ewangelii. (księga A. pag. 145. i 146.).

Drukował Sloska w drukarni brackiej i dla bractwa lat kilka, aż do roku 1651. Wyszło w tym czasie wiele dzieł i większych i mnieyszych, a w ostatnim 1651. r. trzecia edycja Tryfologionu, (Lib: M.). Odbyt bowiem na księgi ruskie wowym czasie był znakomity, zdaie się albowiem, że drukarnia kiiowska z powodu wojny z Kozakami, na ów czas nie była czynną; lecz Sloska zysku chciwy, niepowodował się przyiętym obowiązkom.

Do dzieł wielkich, które iedynie na korzyść bractwa wychodzić były powinny, robił dla siebie przykładki, to iest, po pareset exemplarzy dla siebie wytłaczał, a narazie 300. exemplarzy świeżo wydanego Tryfologionu, którego exemplarz pod ów czas po 30. złotych sprzedawano, sobie przywłaszczył. Te iego postęпки były powodem, że go od drukarni usunięto, a Symeona Stawnickiego przyięto, który między innemi w roku 1664. triody postne wydrukował. (Lib: N.).

Mało obeszła niechęć bractwa maiętnego Sloskę, przysporzył sobie kosztem Staupopigii druków ruskich, i począł w swej własnej polskiej officynie i większe i mniejsze ruskie dzieła nakładać. — Zanieśło bractwo podług owoczesnych form prawnych, protestacyą do akt miejskich i grodzkich, i ięło się około processu krzątać. Nie przyszło iednakże do tego, wojny kozackie, szwedzkie i moskiewskie, przeciągi wojsk i pospolitego ruszenia szlachty, pustoszyły i ubożyły Ruś czerwoną, nastąpił głód, powietrze i inne okropności wojny, które niedozwalały kosztowny rozpoczynać proces. Oprócz tego zabiegi Sloski, który będąc członkiem i obranym starszym zgromadzenia, na pozostałych po powietrzu czterestu tylko członków, między którymi dwóch zięciów liczył, silny wpływ wywierał; usunęły wszelkie dążenie do processu, i on aż do dnia śmierci swej, która w roku 1667. nastąpiła, w posiadaniu drukarni rusko-słowiańskiej pozostał.

Po skonie Sloski, zapragnęli successorowie iego utrzymać się przy teyże drukarni i robili nakłady dzieł ruskich, lecz pozwani przez bractwo, po dwuletnim sporze, wyrokiem sądów zadwornych Króla Michała z roku 1669. który w notach pod liczbą 9. w całej osnowie

umieszczony, odsądzonemi zostali, z poleceniem jednakże, ażeby bractwo od nich podług taxy litery matryce i księgi ruskie w ich officynie drukowane, zakupiło. — Dekretem tymże zawarowano zostało, iż odtąd nikt oprócz bractwa, ani w mieście, ani za miastem, ani w inném iakiém miejscu, ksiąg słowiańsko-ruskich drukować nie może. — Postąpiła Konfraternia z sukcesorami Słowski z należytą łagodnością i uprzejmością, za same druki zapłaciła 7000. złotych/szelągami, za matryce 1147. zł. 5. groszy, a wydatki prawne wynosiły 5413. złotych 23. gr. Wogólności kosztowała spawa i zapłacone druki, razem 13560. złotych 28. (Lib: L. p. 141. i 142.) —

W tym przeciągu czasu wydano w roku 1666. służebniki, a 1669. małe czasosłowce. Drukarzem był Stefan Połowicki, (Lib: L. p. 113. i 131.).

Odtąd wyiawszy spory z polskim drukarzem Mielczewskim, o którym niżej Artykuł VII, zostawało bractwo w spokojnym, wyłącznym prawie drukowania ksiąg ruskich, aż do roku 1707. i wyszły między innemi następujące dzieła, iak księgi czynności bractwa zaświadczaia. —

1654. roku. „Apostoł” znajduje się w cerkwi w Żeliborach. —

1664. roku. (Triod postna). Drukarz Simeon Stawnicki, (fasc: 142.) i w bibl: u S. Onufrego. —

1665. i 1666. roku. Psalterz in quarto i Apostoł in folio (fasc: 142.).

1668. roku. Czasosłow wielki (fasc: 142.). —

1670. roku. Irmologiony i Szostodniki, (Lib: L. p. 145. tudzież Ewangeliie in folio, (Bandtkie T. I. p. 385.) Drukarz Stefan Połowicki.

1671. roku. Psalterz, drukiem rusko-cyrylickim wię-
zyku wołoskim, na żądanie Książęcia Multań-
skiego Duki, którego list woryginalie znayduie się.
(Kronika Instytutu Staurop: tom II. p. 30.) i gram-
matyczki małe. Drukarzem był Jan Połowicki.
(Lib: N.).
1680. roku. Służebniki in folio (Kronika tom II. p. 50.)
1682. roku. Euchologion, czyli Trebnik in 4to. Znay-
duie się w bibliotece stauropigiańskiej.
1686. roku. Oktoich osmiohłasnik. Znayduie się w bi-
bliotece XX. Bazylianów u S. Onufrego.—
1687. roku. Psalterz mały. (Kronika II. p. 56.).
1688. i 1689. Triody cwitne i postne, Czasosłowce i
Szostodniki. (Kronika II. p. 59.), tudzież Tre-
bnik in 4to. Znayduie się w bibliotece u Sgo Onu-
frego.—
1690. roku. Ewangeliie in folio. (Kronika II. p. 60.).
1691. roku. Służebniki. (Kronika II. p. 61.). Jak zna-
czna była sprzedaż książek cerkiewnych, widać
stąd, że w roku 1680. drukowano Służebniki, czyli
mszały, iuż w roku 1691. dalszy nakład czynić
było potrzeba, a w dziesięć lat późniey, to iest,
roku 1702. zaś drukować wypadało.— Ten exem-
plarz iest w bibliotece u S. Onufrego drukowany
in folio Nro 18. —
1692. roku. Psalterze, Czasosłowcy i grammatyczki. (Kro-
nika II. p. 62.).
1694. roku. Trifologionu 1500. exeplarzy. Czwarta edy-
cja stauropigiańska tego dzieła. (Kronika II.
pag 64.).
1695. roku. Trebnik wielki. (Kronika II. p. 65.).

1699. roku. Triod postna in folio iest w bibliotece u S. Onufrego pod Nro 156.—

1702. roku. Służebnik in 4to, znajduie się w bibliotece stauropigiańskiej.—

1704. Psalterz in 12. w bibliotece stauropigiańskiej.

Już w roku 1678. przystąpił Józef Szumlański Biskup ruski lwowski tajemnie do unii, a w roku 1700. wyprzysiągł się odsczepieństwa publicznie w Warszawie przed Nunciuszem Stolicy apostolskiej, i Prymasem Królestwa polskiego. Za iego przykładem poszła znaczna część duchowieństwa, nad którego nakłonieniem tenże Biskup od czasu, iak na Stolicę wstąpił pracował. Stauropigia zaś i mnieysza część duchowieństwa pozostała przy dawnieyszem wyznaniu. Używał Biskup rozmaitych łagodnych i nasilnych środków, które tu przytaczać nie iest mieysce, ażeby ziednoczyć Konfraternie z Kościołem rzymskim, lecz te bezskuteczne zostały.— Postanowił przeto zadać iey naydotkliwszy cios, zaprowadzając drukarnią we Lwowie ruską, dla wyznawców obrządku unickiego, i tym celem skłonił przy swej katedralney cerkwi u S. Jura mieszkających, pod iego władzą zostających Bazylianów, że koszt oddażyli, druki w roku 1700. tamże sobie odlali, tegoż roku dzieło Irmologion, którego drukarzem był Pielgrzyna Horodecki, nałożyli; lecz dla wojny szwedzkiej, oblężenia i zdobycia Lwowa przez Karola XII. dopiero w roku 1707. ukończyli i na świat wydali.— Udała się Konfraternia do Biskupa zasłaniając się swemi przywilejami; lecz otrzymała odpowiedź, że cerkwie pod iego władzą, tak w diecezji lwowskiej, iako i kirowskiej, którey był Administratorem zostające z Kościołem rzymskim ziednoczone, ksiąg w drukarni schizmatyckiego

bractwa wydanych, i błędami zarażonych, używać nie mogą, i że wolno mu jest dla prawowiernych swego wyznania, drukować kazać potrzebne dzieła. Przekonało się bractwo, iż wdawszy się w proces, podług wszelkiej sprawiedliwości, nieuzyska zakazu dla drukarni S. jurskiej; skłoniło się przeto do układu z Biskupem, mocą którego przystąpiło do unii, a Biskup za opłaceniem 2000. złotych, druki i resztę nierozprzedanych książek Konfraternii polecił wydać, z pisemnym zaręczeniem, że ani Bazylianie S. Jura; ani on drukarni na uszerbek bractwa zakładać nie będzie. — Akt ten nastąpił dnia 16. Maja 1708. r. i znajduje się w fasc: 281. (Kronika II. pag. 86. do 94.).

Po przystąpieniu do unii ciągle czynną była drukarnia aż do roku 1722. bez żadney przeszkody. W roku 1722. zaszły rozmaite z innych źródeł wynikające spory i processa, tak w Nunciaturze w Warszawie, iako też i u Stolicy apostolskiej w Rzymie, między bractwem i Biskupem, a później Metropolitą Atanazym Szeptyckim. — Biskup pozyskał w Nunciaturze, że drukarnia pod pozorem, iż książki schyżmą zarażone drukiem, zasekwestrowaną została. — Konfraternia zaniósłszy apelacyą do Rzymu, otrzymała dekret kongregacyi de propaganda fide, na dniu 9. Września 1727. uchylający sekwestr z wyznaczeniem kommissyi do rewizyi książek, celem wykryślenia z nich tego wszystkiego, co się sprzeciwia zasadom Kościoła rzymskiego. — Nastąpiła rewizya w roku 1730. do 1732. i na ów czas wytępiono, nie tylko w drukarni, lecz w całym kraju, dawniejsze o odsczepieństwo podeyrzane dzieła, co się stało powodem, że teraz nader są rzadkiemi. —

W roku 1730. na dniu 20. Października zatwierdzając dawniejsze przywileja, zastrzegł Król August II. dla Staupigii, że wyjąwszy Księstwo litewskie tylko iey samey w prowincyach polskich, wolno drukować i sprzedawać księgi ruskie: iednakże pomimo tego świeżo nadanego prawa, roziątrzony processami, które miał z bractwem Metropolita Szeptycki, i chcąc go upokorzyć zaprowadził w monasterze uniiowskim, którego był Archimandrytą w roku 1732. drukarnią rusko-słowiańską i w roku 1733. mszał, czyli Służebnik in folio tamże wydał. — Nieszczędziła Konfraternia nieprzyjaznego sobie Metropolite, pozwała go do sądów nadwornych królewskich, gdzie proces aż do roku 1739. ciągnął się. — Chociaż przytoczyło bractwo wszelkie sobie służące przywileie, i dekreta, a mianowicie wyrok Króla Michała w notach pod liczbą 9. umieszczony z roku 1669. i świeżo w roku 1730. wydany przywilej Augusta II, stanowiący, że nie może istnieć druga drukarnia oprócz brackiey w prowincyach polskich; iednakże sąd, a mianowicie Kanclerz koronny Andrzej Załuski, Biskup Łucki, iako prezes sądu w nie małem znajdował się pomieszaniu, iak ten spór roztrzygnąć wypada. Z iedney strony niechciał narazić Metropolite Rusi, a z drugiej nieśmiały wyrzec otwartą niesprawiedliwość, pozbawiając Staupigie, tak dawnych, tylekrotnie zatwierdzonych i prawnie nabytych przywileiów i wyroków królewskich. Wynaleziono zatem trafny środek, że obie strony i niewygrały i nieprzegrały, tryumf przecież na stronie bractwa pozostał. Środek ten iest następujący: w sprawie rozsądzono na dniu 9. Maia 1739, że ponieważ prawa przywilejami Staupigii nadane, mają własność monopolu, a monopolu w każdym kraiu

są szkodliwemi, przeto nie może bractwo przy wyłącz-
nym prawie posiadania drukarni rusko-słowiańskiej
pozostać, i Metropolicie wolno utrzymać drukarnią w
Uniowie, iednakże zabroniono mu nakładać
te dzieła, które kiedykolwiek w stauropi-
giańskiej drukowane były, nie wolno mu ie
w monasterze pojedynczo sprzedawać, lub po iarmar-
kach rozsyłać, lecz sprzedaż tychże przez porządnych
upoważnionych księgarzy prowadzić ma.— (Oryginał
w fasc: 348.)— Bractwo zaś ubocznie wezwane zostało,
ażeby spis u siebie drukowanych, Metropolicie zakazać
się mających ksiąg, do królewskiego zatwierdzenia po-
dało, co i uskuteczniiono; a na dniu 31. Października
1740. zapadł reskrypt Króla Augusta III. w notach pod
liczbą 10. dosłownie umieszczony w fascykule 358. znaj-
dujący się, z wyrażeniem tytułów książek, które tak Me-
tropolicie, iako też każdemu innemu, igdziekolwiek
bądź, oprócz Konfraternii drukować zakazano.— Po-
nieważ zaś w Stauropigii wszystkie liturgiczne w cerkwi
greckiego obrządku używane księgi już wychodziły; i
te iedynie pokup znajdowały, nie pozostało nic więcej
dla drukarni unieiofskiej, i ta z czasem sama przez
się upaść musiała.—

W tym przeciągu czasu wychodziły ciągle wielkie
dzieła w drukarni brackiej, które ieszcze i do tąd po
niekąd w nieyże do sprzedania znajduią się, iako to:
1712. roku. Służebnik in folio w bibliotece u S. Onu-
frego Nro 24. —

1717. r. Triod postna in folio. Jest w bibliotece u Sgo
Onufrego N. 161.

1723. roku. Irmologion bez nót in oct: czyli Katakawasia
w bibliotece staurop: i sprzedaży.

1726. roku. Czasosłow wielki in 4to w bibliotece stauropigianiskiej, i sprzedaży.
1730. r. Triod in folio cwiitny.
1736. r. Ewangeliia in folio. (Dubrowski Inst: linguae slav: in praef: p. XLIV.).
1742. r. Akafist sedmicnyi, w bibliotece stauropigian: i sprzedaży.
1746. r. Triod cwiitny in folio, w bibliotece stauropig: i sprzedaży.
1752. r. Bohosłowia nrawouczitelnaia in oct: (Grammatyka X. Lewickiego p. XVI. w przedm:) Jest w bibliot: u S. Onufrego N. 85.
1753. r. Triod postny in folio, w bibliotece stauropig: i sprzedaży.
1761. r. Trebnik wielki in 4to, w bibliot: i sprzedaży.
1765. r. Oktoich wielki in folio, w bibl: i sprzedaży.
1768. r. Połustaw iereyski in oct: w bibl: staur. i inne.— Żeby czytelnikowi w bibliografii cerkiewney mniej świadomemu dać wyobrażenie, o ogromney wielkości ksiąg liturgicznych słowiańskich, umieszcza się w notce niżej opis ile każda stych ksiąg arkuszy papieru w sobie zawiera (*).

W roku 1757. pozyskał drukarz polski rodem Rusin Jan Filipowicz podstępnyin sposobem przywilej s Kancelaryi nadworney na drukowanie ksiązek rusko-sło-

---

(*) Dla wiadomości czytelnika, który nie iest biegłym w ięzyku rusko-słowiańskim, i któremu nie są znane ogromne księgi liturgiczne w obrządku grecko-katolickim potrzebne, umieszczam spis tychże, osobliwie owych, które in folio drukować się zwykły, z obiętością ich na arkusze rachując.— I tak: Trifologion, czyli Tryfology, zawiera w sobie 336. arkuszy. — Triod cwiitna 225. arkuszy. — Triod postna 211. — Apostoł 129. — Oktoich 174. — Jermołoy 54. — Służebnik 162. — Czasosłow wielki 135. — Trebnik wielki 118. arkuszy, oprócz innych pomniejszych ksiązek.—

wiańskich, i dał sobie wylać litery w Sokalu; lecz iak tylko o tém Konfraternia wiadomość powzięła, pozwała go dnia 13. Augusta tegoż roku do sądów zadwornych królewskich.— Przekonał się Filipowicz, że sprawę przegrać musi, zrzekł się przeto swego przywileju, i takowy woryginalie do archiwum bractwa złożył, (fascykuł 141.)—

W roku 1730. sprowadzili Bazylianie poczaïowscy gisera i kazali sobie litery ruskie odléwać. — Kupcy lwowscy będąc tamże na iarmarku, doniesli o tém bractwu, które niezwłocznie oskarżyło o to Bazylianów u Nunciusza w Warszawie, pozyskało naypierwey zakaz drukowania, a potém przystąpiono do formalnego processu, i słuchania świadków.— Wypadł wyrok Nunciatury, dnia 27. Października 1733. w tey treści: że niewolno Bazylianom poczaïowskim, ani tam, ani w caley prowincyi ruskiej, drukarni słowiańskiej zakładać.— Z aktów tego processu wyjaśnia się, że aż po rok 1732. żadnego ruskiego dzieła tamże niewytłoczono, oprócz na otwartym arkuszu Proskomedyi, która się w cerkwi zwykła zawieszać, tudzież listu pasterskiego Biskupa łuckiego. W ciągu tego processu, będący w Warszawie Ihumen Kozubski, starał się u Króla Augusta II. o przywilej na drukowanie książek ruskich, i takowy dnia 18. Października 1732. wyednał dla Poczaïowa.— Użył tenże Monaster w roku 1737. w Nunciaturze skasowanie wcześniejszego iey dekretu pod rokiem 1732. wydanego; z powodu że rozstrzygnięcie o prawach z przywilejów przez Panującego nadanych, wynikających, rozprawa nie do władzy duchowney, lecz do świeckich królewskich sądów należy; a nawet iak Pan Irzy Samuel Bandtkie T. II. pag 55. przytacza, osiągnął Monaster

w r. 1755. przywilej także z Rzymu na druki polskie, łacińskie i ruskie: o którym przywileju iednakże waktach stauropigiańskich tego processu, żadnego nieznalazłem śladu. Zdaie się, że Bazylianie do r. 1750. nic, a przynajmniej nic większego po rusku niedrukowali, aż dopiero wtym r. wydali Czasosłowiec i Psalterz, zaś w r. 1751. Teologią moralną „P o u c z e n i e” tytułowaną. O to bowiem bractwo przeciwko nim protestacyą przed aktami Konsystorza lwowskiego dnia 20. Września 1753. i 28. Stycz. 1754. zanieśło, a d. 14. Maia 1761. formalny pozew Króla Augusta III. do sądów zadwornych wydało.— Toczył się proces aż do r. 1771. i nareszcie wyrokiem Króla Stanisława Augusta z dnia 26. Listopada 1771. rozsądzono zostało: że Monaster poczaiowski pod karą konfiskaty na rzecz Stauropigii, nie ma się ważyć drukować dzieł, których drukowanie reskryptem z dnia 31. Października 1740. w dodatku pod liczbą 10. umieszczonym, wyłącznie Stauropigii zastrzeżone zostało.— Nakazano oraz owe księgi, które drukarnia poczaiowska do dnia wyroku wytłoczyła, spisać, oszacować i Konfraternii wydać, z obowiązkiem, ażeby ta wartość zabranych książek Monasterowi ratami zapłaciła.—Już przystąpiono do exekucyi wyroku, i los który spotkał drukarnią unieiowską, był by i poczaiowskiej udziałem, gdy w tym samym czasie Królestwo Galicyi przeszło pod szczęśliwe panowanie Cesarsko-królewskiego domu Austriackiego, i przy rozgraniczeniu, Poczaiów przy Rzeczypospolitey polskiej pozostał.— Zdarzenie to zabezpieczyło byt drukarni poczaiowskiej, która przez znakomite nakłady ksiąg rusko-słowiańskich, niepospolitey nabyła sławy, (fascykuł 108.).— Z powyższego na dokumentach opartego wyjaśnienia, wynika wątpliwość,

ażeby drukarnia ruska poczaïowska, podług twierdzenia P. Irzego Samuela Bandtkie T. II. p. 54. i 55. na Sopikowie opartego, którego niestety! ani posiadam, ani czytałem, już 1618. roku istnieć mogła.— Prawda jest, że Bazylianie w ciągu sprawy, popisywali się z jakąś książką, niby w roku 1618. drukowaną której tytuł miał bydz, „Speculum Thelologiae” może po rusku, „Zerkało Bohosłowa”, lecz bractwo odrzucało ją, iako podeyraną.— Nader ciekawą byłoby by rzeczą, gdy by kto z terazniejszych uczonych księgoznawców miał sposobność oglądać ten exemplarz. Z zastanowienia się nad papierem, czcionkami i pisownią, która od r. 1618. do 1730. znacznie odmieniła się, ozdobkami drukarskimi, zasadami naukowemi w niej zawartemi, w roku bowiem 1618. Monaster poczaïowski, ieszcze w disunii zostawał, i innemi okolicznościami, bezwątpienia wyawiło by się, czyli książka ta prawdziwa, lub zmyślona. Jeżeli zaś książka ta istotnie w roku 1618. w Poczaïowie drukowana, pochodzenie iey, okoliczności o której niżej pod Uhorcami mówić się będzie, przypisać by wypadało (*). — Nie mogę pominąć, ażebym w tém tu

---

(*) Dzieło wspomniane w Poczaïowie drukowane, przez bractwo za podeyrzane ogłoszone, znajduje się istotnie: udzielił mi go do oglądania i opisania JX. Barleam Kompaniewicz, tytuł iego cały iest następujący: „Siia Kniha nareczaiemaia zercało bohosłowiia izbranna o (sic) mnohich Knih bohosłowskich trudoliubiem sostawlena Jeromonacha Kirila Tran. kwieliona i propowiednika słowa Bożiia ieho własnym kosztem i nakładom wydrukowana w monastiru Poczaïewskom w maietnosti Jeho Miłosti Pana Andreia Firleia roku 1618 miesiąca Marta 12. d. Dedykowana Laurentemu Dribińskiemu Czesnikowi wołyńskiemu, in 4to kart 112.— W dedykacyi podpisał się autor Kiril Stawrowiecki.—Karty w początku i na końcu nieliczbowane, we środku zaś kilkadziesiąt mają na sobie liczbę, z czego wnosić by można, że nie razem to dziełko, lecz ułomkami wychodziło, a później zebrane, tytułem i dedykacją opatrzone

mieyscu, iednę ieszcze nienapomknął postrzeżoną omyłką.— Uczony Bandtkie mówi T. II. p. 56. iż w bibliotece imienia Ossolińskich, znayduie się Służebnik, czyli Liturgion w Poczaïowie roku 1655. wydany. Chociaż we Lwowie ninieysze piszę badania i tu Księgozbiór ów znayduie się, nie mogłem naocznie to dzieło oglądać, spowodu że biblioteka ieszcze nieuporządkowana, śmiem iednakże twierdzić, że rok 1655. mylnie położony. Musi tam bydz *ѦѦѦѦ* a nie *ѦѦѦѦ*, to iest 1755. bo wiadomo że w roku tym Służebnik w Poczaïowie drukowany, czytałem w aktach processu, iż Bazylianie chociaż wszelkich używali środków, ażeby dawność swey drukarni udowodnić, o Służebniku z roku 1655. żadney nie czynią wzmianki, i owszem wyznaią, że przez wojny i nieszczęścia kraïowe po roku 1618. około setka lat drukarnia ich nieczynną bydz musiała, a właśnie też od roku 1646. aż do końca panowania Króla Jana Kazimierza w roku 1667. Ruś czerwona, Wołynie, Podole i Ukraina były teatrem okropney wojny i spustoszenia.—

W ciągu processu z Monasterem poczaïowskim wychodziły w drukarni stauropigiańskiej różne dzieła, a między niemi w roku 1760. Teologia moralna in oct: pod tytułem: „Bohosłowa nrawouczitelnaia” tudzież filozofia moralna in 12. pod tytułem: „Itika Jeropolitika, ili filozofia nrawouczitelnaia” przez księdza Mikołai Szadurskiego wydana, z 67. na miedzi, przez Jana Filipowicza, sztychowanemi, alegorycznemi i symbolicznemi rycinami, którą między rza-

---

zostało,— Krótkość czasu niepozwoiła mi przeczytać te książkę, i z uwagą nad nią się zastanowić.— Zdanie przeto o niej do późnieyszey oddkładam chwili.—

dkie rusko-słowiańskie książki poczytać należy. Oba te dzieła znajdują się w bibliotece staupigiańskiej.

Od czasu przejścia Galicyi pod błogie berło cesarskie, wychodziły aż do tąd książki stey drukarni w miarę potrzeby wyznawców obrządku grecko-katolickiego, i tak między innemi licznemi małemi dziełkami. w 1772. roku. Apostoł wielki in folio.

1780. r. Mszał, czyli służebnik wielki in folio.

1786. r. Katechizm dla narodowych szkół in oct:

1790, r. Historia cerkiewna Dannemaiera przez Księdza Teodora Zachariasiewicza, z łacińskiego na ruski język przetłumaczona w dwóch tomach, tudzież Filozofia moralna Baumaistera, zawierająca w sobie filozofią praktyczną, prawo przyrodzone, etyke i polityke z łacińskiego na ruski język, przez Piotra Lodi przełożona in oct:

1793. r. Martirologion in 4to.

1808. r. Mszał S. Jana in folio i Psalterz in 4to.

1816. r. Irmologion z nótami in folio i Osmiohlasnik in 4to.

1825. r. Połustaw iereyski, czyli brewiarz.

1830. r. Słownik słowiańsko-polski in oct:—Oda Dzierżawina, pod tytułem: „Bóg” w ruskim, niemieckim i polskim języku, tudzież dzieło, pod tytułem: Ruka Damaskina iz t'my zabwienia iziata” in oct: z 16. litografowanemi rycinami.—

1831. r. Hymn narodowy z muzyką, „Gott erhalte Franz den Kaiser” w siedmiu językach, to iest: niemieckim, słowiańskim, polskim, czeskim, węgierskim, włoskim i łacińskim, iuż s tego wzglę-

du rzađki, że tylko 200. exemplarzy wytłoczono i między znakomitsze osoby w kraiu rozdano.—
1833. r. Typik, czyli ustaw in oct:

Oprócz tych większych dzieł, drukowano podług potrzeby książki szkolne i do nabożeństwa używane.

To iest krótki rys historyczny, naydawniejszy na całej kuli ziemskiej, do tąd ciągle istniejącej słowiańskiej drukarni, a kto wie, czyli i w innym języku dawniejsza od niej znaydować się może? Byttak długi winna iedynie zawisłości swej od społeczeństwa moralnego, które trwa nieśmiertelnie, i nie korzyściami merkantylnemi, lecz uczuciem religijném powoduie się.— Któż by bowiem prywatny odważył się łożyć koszt na ogromne dzieła liturgiczne, których powolna sprzedaż, cały wiek częstokroć trwać może? i tak s Triodów postnych i cwitnych w latach 1746. i 1753. drukowanych, znakomite ieszcze zapasy znaydują się, ledwie bowiem kilka exemplarzy wroku sprzedać można.— Kusila się nie raz i w dawniejszych i późniejszych czasach zazdrość i łakomstwo, ażeby zniszczyć tę drukarnię; lecz bractwo, a później Instytut, ile świętszém powodowany uczuciem, przetrwał wszystkie podobne zamachy!

IV. DRUKARNIA MICHAŁA SŁOSKI WE LWOWIE OD 1638 DO 1668 R.

O początku i powstaniu tej drukarni, mówiło się obszerniej opisując drukarnię stauropigiańską. Liczne wyszły w niej dzieła, Słoska bowiem był przedsiębiorczy i zapobiegliwy; lecz gdy po przyjęciu unii księgi te ile maxymy i nabożeństwa schyzmatyckie w sobie za-

wieraiące, przez pobożną gorliwość wytopione zostały, stały się teraz rzadkimi w naszej prowincyi. — Naywięcey by książek w drukarniach lwowskich przed unią wydanych w Multanach i Wołoszczyźnie znaleźć się dało, gdyż przy iedném i témże samém wiary wyznaniu znaczna ich ilość do tamtych krajów stąd wychodziła. — Niepozostaie tu i o życiu Sloski nic więcej do przytoczenia nad to: iż gdy się w roku 1646. dzieło iakieś świeżo w drukarni Kiiwo-pieczarskiej Piotra Mohiły Metropolitę kiiwskiego wydane, przedrukować odważył; przez tegoż pod ów czas na Rusi naywyższego cerkwi wschodniej Pasterza, wyklętym został, i w tey klątwie do śmierci zostaiąc, pogrzeb na ziemi świętey zaprzeczony miał, i po śmierci dopiero rozgrzeszenie osiągnął. — Dzieła u niego drukowane, pisarzowi niniejszych badań znane, są następujące:

1639. roku. Sobraniie diianii Apostolskich in folio. —

Znayduie się w bibl: u S. Onufrego.

1640. r. Czasosłowiec i Szostodnik. (Proces ze Skolskim fascyk: 138.), tudzież osmiohlasnik in 4to. —

W bibl: u S. Onufrego.

1642. r. Triod postna in fol: — Jest w bibl: u S. Onufrego.

1646. r. Nomokanon si est zakono prawilnik imieia i poskraseczeniu prawila, swiatych Apostolów, sedmi soborow i t. d. in 4to. Znayduie się w bibl: staupigialney, tudzież Służebnik in 4to, w bibl: XX. Bazyl: u S. Onufrego.

1663. r. Klucz rozumienia, in fol: — w bibl: u S. Onufrego. —

1664. r. Triodion postnyi. (Patrz grammatykę X. Lewickiego p. 191.) —

1665. roku. Nebo nowoie s nowymi zwiezdami sotwo-
rennoie, i t. d. przez Galiatowskiego, in 4to kart
140. Annie z Mohiłów Potockiey Woiewodzinie kra-
kowskiey dedykowane (*), tudzież trzecia edycya
in fol: dzieła, „Klucz rozumienia”. — Oba się
znadują w bibl: u S. Onufrego.—

V. SKOLSKI JĘDRZEY WE LWOWIE, 1638 DO 1640.

Skolski Jędrzey Rusin, rodem ze Lwowa, wyuczy-
wszy się sztuki drukarskiej w Staupigii, iako Towar-
zysz udał się w podróż do Multan, i tam przy drukar-
niach pracował. Powróciwszy do Lwowa w roku 1637. lub
1638. przywiózł z sobą nieco liter ruskich i matryce do
lania tychże, a poprzyjaźniwszy się z Michałem Słoską,
zaczął u niego niby wspólnik w drukarni robić, i odlawszy
dostateczną ilość liter, ruskie księgi drukować. Pozwało
go bractwo do urzędu radzieckiego lwowskiego, i o to,
że nie będąc upoważnionym drukarzem, iako taki dru-
kuie, i że przeciw prawom Konfraternii służącym, do
druków ruskich się bierze.— Ciągnął się o to proces
r. 1639. i 1640. tak w Magistracie, iako też drogą appella-
cyi w sądach nadwornych królewskich.— Skolski zapie-
rał się iako by on na swoje imię drukować miał, lecz
tylko iako Towarzysz Sloski, i wiego officynie, wyzna-
iać, że mu tylko litery ruskie przez siebie ulane, za
1500. złotych sprzedał. Skutek tego processu był ten,
że po dwuletnich zatargach, Skolskiemu ile nieupowa-

(*) Patrz dodatek pod liczbą 12.

żnionemu, drukarstwo na własne imię zakazane zostało. Z tego processu okazało się, że w r. 1638. w drukarni Sloski, a literami Skolskiego wydrukowano po rusku dwa dzieła, Apostoł i Psalterz, lecz czyli pod imieniem Sloski, lub Skolskiego, albo też obu razem niewiadomo. Zaś w r. 1640. wydrukowano temiż samemi literami, już tylko pod imieniem Sloski, Czasosłowiec i Szostodnik.

Tenże Skolski miał u iakiegoś obywatela Gruszeckiego dług własny; nie mogąc go odebrać, a chcąc uiąć sobie dłużnika, wydrukował w drukarni Sloski, cztery tytuły i prefacye nowe do dzieła polskiego, Ekonomia zwanego, w Krakowie u Marcina Filipolskiego wydrukowanego, zowiąć się w nim drukarzem lwowskim, chociaż nim nie był, i ofiarował dłużnikowi dzieło to swoje drukarskie.— Gdy by się zatém który s tych czterech exemplarzy okazał, był by stego względu rzadkim, że tylko cztery s tytułem drukarni lwowskiej i Jędrzeia Skolskiego wydrukowane znaydowały się.— Jakietobyło dzieło „Ekonomia” u Marcina Filipolskiego, czyli Filipolskiego drukowane, wiadomo mi nieiest, bo w żadnym bibliografie polskim o niém nieznalazłem wzmianki.— Przez te processa, Skolski mały swój mająteczek nadwergężył, i zmuszony był przyiąć obowiązki drukarza w bractwie r. 1641. iak się wyżej rzekło. (Akta processu z Skolskim w fascykule 138.)— Gdy późniet cośkolwiek do sił przyszedł, wyiednał sobie Skolski przywilej u Króla na drukarnią, lecz nie miał na tyle majątku, ażeby z niego korzystać mógł.— Drukował on oddaliwszy się ze Staupigii w drukarni Arseniego Żeliborskiego Biskupa, iak zaraz niżej.

VI. DRUKARNIA ARSENIEGO ŻELIBORSKIEGO BISKUPA WE LWOWIE U S. JURA.

W latach 1645. i 1646. znajdowała się drukarnia Arseniego Żeliborskiego Biskupa we Lwowie przy katedrze S. Jura.— W bibliotece XX. Bazylianów u S. Onufrego znajduią się dwa następujące dzieła, byt teyże drukarni zaświadczaące, to iest:

Euchologion si est molitwosłow, ili Trebnik i t. d. wo Lwowi w Typografii Welmożnoho preweleбноho w Christie Jeho Miłosti Hospodina Otca Arsenia Żeliborskoho Episkopa lwowskoho i proczaia pri cerkwy stołecznoi Sho Weliko-muczenika Georgiia 1645. in 4to, kart po iedney stronie znaczo-nych 336. drugie pod tytułem:

Zobraniie (sic) korotkoy o artykułach wiery prawosławno-katolickoy christian-skoy, iak cerkow wschodnaia apostolskaia uczit i t. d. Wo Lwowi pri cerkwy stołecznoy S. Weliko-muczenika Christowa Georgiia, r. spasitelnaho wopłosczenia hospodnia 1646. miesiaca Mayta 20. dne. in 4to kart go. — Oba te dzieła drukował Andrzej Skolski, i iako drukarz na nich swe imie wyraził.

Co się później stą drukarnią stało, i czyli w niej co więcej drukowano; nie wiadomo.— Polityczne wkrótce później zaszłe zaburzenia na Rusi, woyna kozacka i oblężenie Lwowa przez Chmielnickiego i Tatarów w roku 1648. niesprzyały podobnego rodzaju zawodom.— Biskup Żeliborski zostawał w niedostatku, list iego oryginalny z dnia 20. Stycznia 1646. do bractwa pisany, za-

wiera podziękowanie za odebrane w nieszcęściu szczodroty, i prośbę o pożyczanie 2000. złotych: na drogę do Warszawy, ażeby mógł przedstawić Królowi ucisk cerkwi wschodniej i narodu ruskiego. — Może bydz̄ zatem, że te druki bractwo od niego zakupiło, lecz nie ma na to żadnego pisemnego dowodu. —

VII. WOYCIECH MIELCZEWSKI WE LWOWIE, OD 1684 DO 1692. R.

Woyciech Mielczewski, lub Milczewski introligator i mieszczanin lwowski, wyednał sobie u dworu Króla Jana III. przywilej, z daty w Złoczowie 13. Sierpnia 1684 na drukowanie książek, tak łacińskich, iako i ruskich, stytułem królewskiego drukarza. — Zaraz w tym samym roku rozpoczął druki polskie, a później około roku 1690. nabywszy matryce i ulawszy liter ruskich, nałożył Bukwar, to iest, Elementarz w 2000. exemplarzach. Powziąwszy Konfraternia o tём wiadomość, pozwała Mielczewskiego do urzędu radzieckiego lwowskiego, skąd się sprawa do sądu nadwornego królewskiego wytoczyła. — Król Jan III. dekretem w Janowie dnia 14. Czerwca 1692. wydanym; rozsądził; że przywilej Milczewskiego, co do druków ruskich podstępnie za pośrednictwem złey informacyi Kancelaryi królewskiej uzyskany został, a zatem znosi się; Stauropigia przy wyłączném prawie drukowania ksiąg ruskich pozostać, i sekwestracya matryc i wytłoczonych książek, na korzyść skarbu bractwa nastąpić ma. — Przy przedsięwziętej sekwestracyi okazało się, że Mielczewski z 2000. exemplarzy 1100. exemplarzy rozsprzedał, lub

przechował, i tylko 900. pozostało.— A zatém elementarz s tytułem drukarni Milczewskiego do rzadkich edycji należeć może, albowiem Stauropigia do przyznanych sobie 900. exemplarzy, tytuł swej drukarni przydrukować kazała i za swoje rozsprzedała. — Proces ten przyprowadził Mielczewskiego do ubóstwa, i zdaie się że nietylko ruską, lecz i łacińską drukarnię zaniechał; trudno bowiem przydzie wynaleść druki iego łacińskie, lub polskie po roku 1693. późniejsze.—(Akta tej sprawy wfascykule 133.).

VIII. JÓZEFA SZUMLAŃSKIEGO BISKUPA, DRUKARNIA WE LWOWIE. OD 1688 DO 1690.

Dochody, które Stauropigia z drukarni i sprzedaży książek w prowincyach rusko-polskich, sprzedając ie na mieyscu i rozsyłając po iarmarkach ciągnęła, były w ów czas dosyć znakomite, atém samém wzbudzały zazdrość u osób duchownych i świeckich. Biskup Szumlański trzymając się dworu Króla Jana III. który albo we Lwowie, albo okolicy iego, to iest, Jaworowie, Zółkwi i Złoczowie przemieszkiwał, wystawiony był na wydatki, na które dochód z Biskupstwa i rodzinney ziemi był za szczupły; postanowił zatém zaprowadzić drukarnią, na co mu łaskawy monarcha przywilej nadać nieomieszkał. — Miał do tego i inne pobudki, różnił on się z bractwem ciągle i godził, a zawsze s korzyścią skarbu swojego. — Zakupił i sprowadził przeto kilka-

dziesiąt kamieni liter, sprawił sobie dwie prassy, kaszety i inne drukarskie przyrządzenia (*).

Powziąwszy otém wiadomość, mocno strwożyło się bractwo.— Jedni radzili rozpocząć proces, mając za sobą i przywileje i dekreta; drudzy zaś twierdzili, że się pasywie mieć należy, wyrachowali oni, że Biskup nie ma na tyle zapasów pieniężnych, ile potrzeba, ażeby sprowadzić papier z Gdańska, utrzymać i opłacać zercerów, presserów, korektorów i zawiadowcę w porządnej drukarni nieodbitcie potrzebnych.— Wiadomo im także było, że Biskup wydawszy zgóry znakomity kapitał na drukarnią, niebędzie miał tyle cierpliwości czekać na zysk, który dopiero w ciągu lat kilku powoli obiawićby się mógł.— Niezawiedli się w swej rachubie. W półtora roku bowiem od sprowadzenia liter, oświadczył Biskup chęć sprzedania swej drukarni bractwu. Po nieiakiém ociąganiu się, przystąpiono do kupna, u-

(*) Biskup Szumlański nie tylko bawił nayczęściej przy dworze Króla Jana III. lecz towarzyszył mu także w wyprawach wojennych przeciw Turkom, na polu bitwy znajdował się, na niebezpieczeństwo swe życie wystawiał, i rannym był pod Wiedniem, dowodzą to, dwie tabliczki srebrne, czyli wota z napisami i kulami na łańcuskach w srebro oprawnymi, przyobrazie Panny Maryi Trembowelską zwaney, w cerkwi Kat. S. Jura we Lwowie zawieszone. — Napisy te są następujące. „na pierwszey tabliczce“ Turczyn ieden pod czas bitwy pod Zurawnem strzelił tą kulą do osoby Imci Józefa Szumlańskiego, a niepotrafiwszy samego, śpiewaczka za nim w głowę na imię Piotrka tą kulą postrzelił, od której i umarł, a było to w dzień S. Michała A. D. 1676. przy bytności Króla Imci, także pod Zurawnem będącego na tej wojnie, dla pamiątki tedy wieczney, na obrazie Nayswiętszey Panny Namiestney u S. Jura w Katedrze lwowskiej ruskiej zawieszona“ — na drugiey zaś: „Ta kula w walney bitwie Króla Imci Polskiego Jana III. pod Wiedniem z Wezyrem i Turkami, postrzeliła Imci X. Josepha Szumlańskiego w lewe ramię, Episkopa lwowskiego, Administratora Metropolii kirowskiej, który był praesens w tej bitwie przy boku Króla Jegomości, w Niedziele w południe, to jest, dnia dwunastego Septembra Anno Domini 1680, a dla wieczney pamiątki, na obraz Nayswiętszey Panny Trembowelskiej lwowskiej Sgo Jura Katedrze, dnia 28 8bris anni eiusdem zawieszona“.

godzono się za 5000. złotych, które we dwóch ratach, częścią gotowizną, częścią książkami z swej drukarni zapłacić obiecano i wypłacono.— Biskup złożył w ręce bractwa swój przywilej, oddał wszystkie przyrządzenia i litery, obowiązawszy się oraz swém i swych następców imieniem, że o drukarni nigdy niepomysli, i nie dopuści, ażeby kto inny, takową wiego eparchii zakładać usiłował (fasc: 50. i księga Z).

Ponieważ Biskup blisko dwóch lat w posiadaniu druków zostawał; nie jest zatem rzeczą niepodobną, że iakie małe dziełko stytułem iego officyny na świat wyszło, i może kiedyś później okazać się (*).

IX. BAZYLIANIE S. JURA W ŁWOWIE. OD 1700 DO 1707. R.

Wyżey już przy opisie drukarni brackiey stauro-pigiańskiej, przytoczyło się iakie powody skłoniły Biskupa Józefa Szumlańskiego, że przez Bazyljanów i ich kosztem, chociaż żadnego wtey mierze od Króla nie mieli upoważnienia, drukarnią u S. Jura zaprowadzić

(*) Rzeczywiście znajduią się w bibliotece u S. Onufrego dwa dzieła z drukarni Biskupa Szumlańskiego i wprawdzie:

Psaltyr błazennaho Proroka i Caria Dawida z ty-pografii episkopskoy lwowskoy, pri obiteli S. Weliko-muczenika Christowa Georgiia, wydana roku 1688. in 4to. — Dedykowana Biskupowi Szumlańskiemu, przez Jeromonacha Dionysia.— Drukarzem był Wasyl Stawnicki; tudzież:

Metryka albo Reestr dla poriadku cerkwi S. i snadnieyszoy informacyi duchownym, świeckim z ty-pografii episkopskoy lwowskoy, pri obiteli S. weliko-muczenika Christowa Georgiia wydana roku 1687. in 4to.— Jest to nauka prowadzenia metryk z białemi kartami do zapisywania tychże.—

postarał się.— Tamtakże mówiliśmy, iakim sposobem ta drukarnia do rąk bractwa przeszła.— Niewyszło w niej inne dzieło, tylko Irmologion w roku 1700. zaczęty, a w 1707. dokończony, nie miała też tylko ieden druk, albowiem niesprzedano by całej drukarni, a nawet z wydrukowanemi książkami za 2000. złotych, gdyby była posiadała należyty zapas liter.— Drukarnia bowiem rusko-słowiańska dobrze urządzona, powinna posiadać siedem rodzajów druków, to iest, ewangeliczny, służebniczny, psalterny, oktoiny, połustawny, soborniczy i primietitelny.— Do nabytych od Bazylianów Irmologionów kazała Konfraternia odbić tytuły, z wyrażeniem swej officyny, i te reszcie, iako swoje rozsprzedała.— Exemplarz owego Irmologionu z roku 1700. znajduie się w bibliotece XX. Bazylianów u S. Onufego we Lwowie.

X. JAN FILIPOWICZ WE LWOWIE. 1757 ROKU.

I o tym drukarzu wspomnieliśmy wyżej pod drukarnią bracką. Na dniu 20. Kwietnia 1757. uzyskał on przywilej królewski, lecz iuż 23. Września tegoż roku, otrzymał na żałobę bractwa, pozew, tak od sądów świeckich królewskich, iako też i od ówoczesnego Biskupa Leona Szeptyckiego.—Przekonany, bez dalszych sporów Filipowicz, zrzekł się w grodzie lwowskim prawa swego do tego przywileju i Konfraternii takowy doręczył.— Tenże Filipowicz, a nie Filipowski, iak go Lelwel w swych księgach bibliograficznych Tom II. pag: 226. zowie, był pod ów czas nayzręczniejszym w tych stronach rytownikiem na miedzi.— W drukarni stauropigiańskiej znajduią się blachi miedziane, obrazków in folio do służebnika potrzebnych, iego rylca.

XI. JÓZEF PILLER WE LWOWIE, 1817 I 1818.

Ponieważ druki stauropigiańskie przez długie używanie zbite i stępione zostały, postanowił Instytut przelać wszystkie dawniejsze litery w nowsze i kształtniejsze formy. Sprowadzono zatem zręcznego gissera, który umyślnie odkuwszy ponsony i matryce od roku 1816. do 1820. przelaniem dawniejszych druków zajmował się. Ze zaś w przeciągu czasu potrzeba niektórych książek dla szkół parafialnych ruskich, stała się niezbędną; a te spowodu przetwarzania typografii w Stauropigii, drukowane bydz nie mogły; zatem sprowadził gubernialny lwowski drukarz Piller, niektóre gatunki liter rusko-słowiańskich, i s pod iego prassy i z iego tytułem wyszły następujące szkolne książki.

Prawiła szkolnaia dla uczilisz parafialnych w diecezyi peremiskoy u Josepha Pillera, in oct: stronic 15. roku 1817.—

Powinnosty poddanych ku ich Monarsie, wo upotreblenie uczilisz parafialnych, in oct: stron 48. 1817. r.

Katechizis małyi dla uczilisz parafialnych in oct: str: 29. — 1818.

Litery te po naywiększey części typografia pillewska przelała na druki łacińskie i niemieckie.

XII. K R Y Ł O S.

Wieś pod Haliczem w Cyrkule Stanisławowskim do dóbr stołowych Metropolii halickieynależąca, a nie Kryłów, iak uczony Bandkie w tomie I. pag: 323. wspomina.—Kryłów jest miasteczko dawniey w Cyrkule Za-

moyskim, a teraz w Polsce w powiecie Hrubieszowskim (*).—

W roku 1606. wyszło w tém mieyscu dzieło, s pod prassy Kyrlicą bite, pod tytułem: „Ewanhelie uczielnoie, na wsiaku nedielu i na hospodskiia prazniki i naroczitich swiatych. Izbranna ot swiatoho ewanheliia, swiatishim Kalistom Archiepiskopom Konstantiniahrada. Powoleniem zę Kyr Hedeona Bołobana Episkopa halickaho, lwowskaho i Kamienca podolskoho Exarchy welikaho tronu konstantinopolskaho, izslidowana, i na mnohich mistcłach isprawlena, nowo wydanna s drukarnie Kryłoskoie w lieto ot sozdaniia mira 7108. a ot wpłosczeniia Iysus Christa syna Bożiia 1606. misiaca Oktowryia 1. dnia” in folio, kart poiedney stronie liczhowanych 416. Po tytule na stronie odwrotney, herb domu Bołobanów, to iest, Korczak.— Znayduie się exemplarz do-

---

(*) Nieodrzeczy będzie przytoczyć w tém mieyscu nie co więcej o tey wsi Kryłosie, która podług tradycyi, swego położenia i dokumentów była niegdys Ostrogiem, to iest, cytadelą stołecznego miasta Halicza z rezydencyą panującego Książęcia, cerkwią katedralną, siedzibą Metropolity i dwunastu Kryłoszan sobornych, czyli Kapłanów kapitularnych, podobnie iak w Pradze Wyssohrad, (Cathal Univer: Cleri Prag: An. 1834. pag. 9.) i iak w Krakowie katedra na zamku, albowiem Kryłos ze strony Halicza ma dotąd potrójne wały i szance z iedney strony, leży na wysokiey górze, po pod którą płynie rzeka Łukwica i dzieli Kryłos od wsi P o d g r o d z i e oznaczaiący swą nazwą, że Kryłos należał do grodu, czyli miasta Halicza, nareszcie w dyplomacie Książęcia Lwa pod dniem 8. Marca 1301. w Haliczu wydany, od Królów polskich Stefana i Zygmunta III. z ruskim dosłownym wypisem potwierdzonym. (Chodykiewicz Dissertationes Historico-criticae Dissertat: II. Caput I. de statu urbis Hal:) te wyrazy się znaydują „My Bohu i Precz istoy ieho Matery ko cerkwy swiataho ieiia Uspeniiia Kryłoskim Popom sobornym Mytropolıi Halıckoy dały iesmo prawo duchownoie“ i t. d.

brze utrzymany, w bibliotece Bazylianów u S. Onufrego we Lwowie, a podług P. Bandtkiego nie cały w bibliotece Ossolińskiego.— Podług niejakiego do prawdy podobieństwa i porównania druków, dzieło to wytłoczone literami i prassami bractwa Stauropigion, które drukarzy swoich do Kryłosa wyprawić mogło, ażeby tam pod okiem swego pasterza, ile iego kosztem księgę tę wydrukowało; lecz może bydz także, że typami familii Bołobanów, która miała swe osobne druki, do brackich zupełnie podobne, ile w iedne i też same matrycy od żyda po Fedorowiczu kupione wylane, iak niżej pod Stratynem będzie mowa.—

XIII. S T R A T Y N.

Miasteczko w Cyrkule Brzeżańskim, niegdyś domu Bołobanów, teraz Hrabiego Krasickiego.

W tymże samym 1606. r. wyszło w Stratynie dzieło Kirylicą drukowane, pod tytułem: „Molitwennik, ili Trebnik iz hreczeskaho iazyka na słowenskiej perewedenyi iz drukarnie Pana Teodora Juriewicza Bołobana stratynskie wydany r. 1606. w Stratynie” in 4to.— Kart po iednej stronie liczbowanych 688.— Za tytułem na odwrotnej stronie herb domu Bołobanów, Korczak. — Z tytułu powyższego, pokazuje się, że drukarnia ta rzeczywiście była własnością familii Bołobanów, o obrządek grecko-oryentalny wielce gorliwej i w czerwonej Rusi dobrze osiadłej.— Z tego domu był Arseniusz Bołoban wdowiec, zostawszy Kapłanem, Biskupem, halicko-lwowskim.— Po nim rodzony syn iego Gedeon,

podobnież Biskupem lwowskim.— Izaiasz, a w zakonie Jona Bołoban, synowiec Gedeona, Archimandrytą u nieiowski i Koadiutorem biskupstwa lwowskiego, a późnief Dyonizy Bołoban, Biskupem łuckim, a potóm Metropolitą kiiowskim, halickim. — Mylne Książdz Siarczyński w dziele, „Obraz wieku panowania Zygmunta III.” wspomina, iakoby Arseniusz Bołoban był Biskupem przemyslskim, gdyż on był lwowskim; iak się dopiero rzekło, i dopiero przy wstąpieniu do zakonu, przybrał imie Arseniusz, na świecie bowiem nosił imie Marka.— Mylne iest zdanie Sakowicza, przez P. Bandtkiego T. II. p. 134. przytoczone, iakoby ten Trebnik był Bołobana Władyki, to iest, z iego drukarni wydany, gdyż z dokładnie wypisanego powyżey tytułu widzieć można, że ta drukarnia była nie Władyki, lecz Teodora Juriewicza Bołobana.— Mylne nareszcie mniemanie P. Hlebowicza, przez P. Bandtkiego napomknione, iakoby ta drukarnia z Ostrogskiej powstała.— W roku 1606. żył ieszcze Konstanty Książę na Ostrogu, i drukarnia iego ciągle była zatrudniona, świadczą oryginalne Książęcia listy, że w owym czasie, częstokroć, to ruskich, to greckich liter z Stauropigii do Ostroga pożyczano, i drukarnia tamta dopiero po zgonie tegoż Pana rozsypała się, albo raczey na polską przelaną została.—

Exemplarzy powyższego Trebnika znayduie się dwa we Lwowie.— Jeden w bibliotece XX. Bazylianów u S. Onufrego, a drugi w bibliotece stauropigiańskiej.

Podług P. Bandtkiego w zwyż przytoczoném miejscu, miał roku 1604. wyjść w Stratynie Służebnik, którego niezdarzyło nam się nigdzie widzieć.—

XIV. UHORCE, czyli UHERCE.

Wieś w Cyrkule Samborskim, do państwa Oszańce należąca.

W roku 1620. wyszło w tey wsi z drukarni Jeromonacha Pawła Domžiwa Lutkowicza, książka pod tytułem: „Apostoly i Ewanhelii” in oct: min: kart po iedney stronie liczbowanych 134.— Exemplarz który mi się widzieć zdarzyło, i który dotąd ieden tylko iest znany w Galicyi, był własnością Kanonika Katedry przemyskiej Imci Księdza Piotra Nazarewicza. Tytuł wydarty, na odwrotney stronie karty tytułowej, musiał bydz herb familii Szeptyckich, którey własnością były dobra Oszańce i Uherce, gdyż na drugiey karcie osiem wierszy na kleynot szlachecki tegoż domu. — Na końcu dziełka, mieysce drukarni i nazwisko drukarza, iak wyżej przytoczyło się.— Wzmianka o tym samym exemplarzu znayduie się i w grammatyce Księdza Józefa Lewickiego, na stronie 191.—

Może bydz, że na ów czas istniał w tey wsi monaster, iakich dawniey na Rusi mnóstwo było, i że Jeromonach tegoż, miał swoją małą drukarnię, a może bydz, że tylko w domu Szeptyckich miał swój przytułek.— Jeżeli by się udowodnić dało, że w Poczaïowie rzeczywiście w roku 1618. drukowano iakie dzieło, mogły to bydz też same druki, które z monasteru iednego do drugiego, przewożąc mnichi dla własnego zatrudnienia i korzyści iakiey-kolwiek, drobniejsze dzieła wytłaczali, ulawszy sobie pierwey potrzebną ilość liter, podług swey zamożności (*).— Drukarze wpismienic-

---

(*) Patrz wyżej przypisek na stronie 35.

twie i naukach cerkiewnych więcej niżeli kto inny biegli, chętnie do zakonu przyjmowani, i swym przemysłem społeczeństwu użyteczni bydz mogli. Każdy zaś drukarz na Rusi, był oraz i gisserem, iakich ieszcze i teraz znaleźć nietrudno.

Zdaie się, że w owym czasie od roku 1615. do 1650. więcej podobnych małych drukarni w tych stronach namnożyć się musiało, s któremi processa toczyć Stauropigia nieznaydowała bydz rzeczą użyteczną, koszta bowiem sporów za dworem królewskim, iak się wyżej opisując proces spotomkami Sloski napomknęło, nader były znakomite, a przeciwnie między bractwem i owoczesnemi monasterami zawiązany był, ścisły soiusz miłości i wzajemnego wsparcia. Stauropigia tylko zakonników przy swych cerkwiach mieściła, i na wezwanie każdego monasteru s pomocą śpieszyła.

Że podobnych drukarni pokątnych, więcej bydz musiało, dowodzi punkt 6. z kontraktu oryginalnego na dniu SS. Piotra i Pawła 1643. roku, między Stauropigią i Sloską przyjmując go za zawiadowcę i pozwalając mu drukować w swey officynie drobniejsze dziełka, zawartego. Którego punktu następująca treść: „Ponieważ pod ten czas szkodnicy różni cerkwi tey i PP. Bractwa, takowych zazdrośników, iako iuż o tym daie się od części słyszyć, za rozbieganiem się koł rodzą się; iz zgoła niemal każdy diak, albo też Popusiłue na swą prywate drukarnie wystawić i na siebie drukować; przeto przeciwko takowego złosnika PP. Bracia spolnie z P. Michałem Sloską mają się mężko prawnie opponować, bronić wszelako, i niedopuszczać, pracy i

wzajemnego kosztu wespół nieżałować na to, aby tylko takowego nieprawnie zasiedłego przy Lwowie z drukarnią prywatną, prawami cerkwi mieyskiej starożytnemi znieść”.

Czas dopiero i dalsze śledzenie, może nam odkryć plody tych małych drukarni. Nie dowiodą one bezwątpienia zamięłowanie w naukach i literaturze narodu; lecz będą zawsze pomnikiem właściwej Rusinom pobożności, rozkrzewionego na ów czas i między ludem pospolitym piśmienictwa, i chęci posiadania ksiąg nabożnych.—

XV. U N I O W.

Wieś w cyrkule Złoczowskim, teraz do dóbr stołowych Metropolii halicko-lwowskiej należąca, w której dawniej był monaster Bazyliańów z Archimandryą, czyli opactwem.—

Między rokiem podobnoś 1669 i 1671. założył Warleam Szeptycki Opat uniowski, w monasterze tamiecznym drukarnią rusko-słowiańską. — Pozwało go bractwo do sądu nadwornego Króla Michała Wiszniowieckiego, i oraz uzyskało prowizoryczny zakaz, czyli inhibicye, ażeby aż do ukończenia sprawy, Archimandryta nieważyl się drukować w swym monasterze.— Nieprzyszło do sądowego wyroku, iuż dla nayscia tych krajów w roku 1672 przez Turków i oblężenia Lwowa, iuż dla tego, że Opat Warleam Szeptycki oświadczył, że drukarni zaniecha, co i dotrzymał po części aż do roku 1710, w którym na stolicę biskupią lwowską podniesiony zo-

stał, bractwo zaś procesu o szkody popierać zaprzestało, zaniebawszy iednak wykupić przysposobione druki, które iako własność monasteru w Uniowie pozostały.—

Po Warleamie Szeptyckim został Opatem, później Biskupem lwowskim, a nareszcie Metropolita kijowskim i oraz Opatem uniowskim, Atanazy Szeptycki synowiec Warleama, lecz i tendo roku 1732 niemyślił o drukarni; aż gdy w owych latach, bractwo zacięte z nim toczyło processa w Nunciaturze i w Rzymie o exempcyą od władzy iego pasterskiej, i takowe w sądach Congregationis de propagande fide, wygrało: postanowił Metropolitą dać Konfraternii uczuć swą niechęć, i iako Opat uniowski, zaprowadził tamże, czyli raczy wskrzesił zaniechaną przez poprzednika swego drukarnią, pragnąć tym sposobem uiąć bractwu zasiłków do popierania procesów potrzebnych.— W roku przeto 1733 wyszedł tamże Służebnik in folio s pod prassy, którego exemplarz w bibliotece stauropigiańskiej znajduje się.— Oswoione z processami bractwo, pozwało Metropolite o drukarnią do świeckiego królewskiego sądu, ciągnął się proces lat kilka, z niemałym obóch stron wysileniem, i nareszcie na korzyść Stauropigii, iak się wyżej pod artykułem III. opisało, rozstrzygniętym został.— Reskrypt królewski w dodatku pod liczbą 10. zakryślił, w r. 1740 spis owych dzieł, które nikomu innemu, wyiąwszy bractwa, drukować niewolno.— Istniała ta drukarnia czas nieiaki, może aż do śmierci Metropolity, a może bydz, że Bazylianie poczałowscy, zakupiwszy przyrządzenia drukarskie, do Poczaiowa ie przeniesli.— Oprócz Służebnika z roku 1733, znane są s tey drukarni następujące książki:

1740. roku. Służebnik in fol: w bibl: u S. Onufrego.

1680. roku. Zercało do preyzrenia i łatwieyszaho zrozumienia wiery swiatoi i t. d. in 4to. (Grammatyka X. Lewickiego w przedmowie pag. XII.) iest w bibl. u S. Onufrego.—

1685. r. Katechizis, albo nauka christianskaia i t. d. in 12. (Grammatyka X. Lewickiego pag. XV).—

1747. r. Służebnik in fol: maiori, znayduie się w bibl: u S. Onufrego, iuż po zapadłym zakazuacych re-skrypcie królewskim drukowany, tak lekce wazono rozkazy, lub zakazy królewskie!— Później do dzieł drukowanych w Uniowie dodawano tytuł drukarni poczaiofskiej i puszczano na świat.

XVI. DOŁHOPOLE.

W bibliotece staupigian'skiej, znayduie się dzieło pod tytułem: „Euchologion”, czyli „Molitwennik” in 4. Karty tytułowej niedostaie.— Na końcu zaś dzieła wyrażono, że takowe z rozkazu i nakładem, Hospodara Mathiasza Bezaraby Woiewody, „z emli Uhrowłachyiskij” przez Thimoteusza Aleksandra Wer w Dołhopolu, roku od stworzenia świata 7143, a od narodzenia Chrystusa 1635 drukowane zostało.— Zdania były niektórych osób, że to iest Dołhopole, wieś w Cyrkule Kołomeyskim do państwa Rutty należąca.— Rzecz iednakże ma się inaczej, to Dołhopole w którym dzieło powyższe drukowane, znayduie się w Bukowinie, pod nazwiskiem: „russisch Kimpolung” Słowianie zowią to mieysce, „Dołhopole” co odpowiada multańskiemu nazwisku „Kimpolung” dosłownie tłumacząc. Był tam monaster, albowiem bractwo staupigian'skie

darowało w roku 1689 Archimandrycie z Dołhopola na Wołoszczyźnie, iak się wyrażono, na wsparcie monasteru tamecznego 40. złotych, (Lib: Z).— Wielkim iest do prawdy podobieństwem, że tamże w Bukowinie w Suczawie i Serecie, znaydowały się drukarnie rusko-słowiańskie.

XVII. P R Z E M Y S Ł.

W roku 1829 założył JW. Jan Snigórski Biskup ruski przemysłski drukarnią. Drukowano w niej spoczątku polskie i łacińskie dziełka, a mianowicie do nabożeństwa służące; później zaś zdawało się Dyrektorom teyże drukarni korzystną bydz rzeczą, zaprowadzić przy niej i ruskie druki, iakoż przysposobili potrzebną ilość cyrylickich liter, i wyszły tamże następujące pisma.

1833. roku, Katechizm wielki, ułożony przez X. Mogilnickiego, Katechizm mały i Bukwaru, dwie edycye.

1834. r. Grammatika Jazyka ruskaho w Galicyi, przez Księdza Józefa Lewickiego, w niemieckim i ruskim ięzyku, in oct: XXVI, 212. i 59. stron.—

NOTY I PRZYPISKI

DO

POWYZSZYCH BADAŃ HISTORYCZNYCH SŁUŻĄCE.

NOTA 1. do stronnicy 3 i 9.

Wypis dosłowny z inwentarza cerkwi S. Onufrego na dniu 15. Maia 1579 roku przedsięwziętego, w archiwum stauropigiańskim wfascykule 621. znajduiącego się.

1. Napered widieli 12. miney misiacznych.
2. Ochtoichów dwa.
3. Prełohi dwa
4. Naprestolnych Ewanhelii dwoie, sriebrom opravle-
no oboie i pozłotisto oboie.
5. Uczitelnych Ewanhelii dwoie, iedino pisanoie sta-
roie, a druhoie drukowanoie nowoie.
6. Dwa Służebniki.
7. Ustaw iedin.
8. Dwie psaltiry.
9. Dwoy Kniżki czeti.
10. Bohorodicznik iedin.
11. Pomiannik pargaminowy.
12. Zaś Służebnik staryi na pargaminie.
Wsiech Knih tridciatery i s Triodmy.

NOTA 2. do stronnicy 3 i 9.

Wypis dosłowny z inwentarza cerkwi Uszenia mieyskiej lwowskiej, teraz stauropigiańską zwaney, na dniu 11. Maia 1579 roku przedsięwziętego w archiwum staurop: w fasc: 622. umieszczonego.

1. Ewanheliie naprestolnoie srebrom opravleno po czotyrech uhliech 4 Ewanhelisty pozłotistych, a po sredku tablica srebrnaia pozłotistaia, a na druhoy storonie 5 puklew samych srebrnych.
2. Ewanheliy uczitelnych 4.
3. Apostołow tyż 4.
4. Minei misiacznych 13. wsiech.
5. Triodyi postnych dwie, a tretia cwietaia.
6. Ochtaichów piatohłasnych dwa, a perwohłasnik iedin.—
7. Tri psalterie, erwan iedin.
8. Dwa ustawy, a tretyi czasosłowec.
9. Tri prełohi na pargaminie.
10. Jedna Kniha na pargaminie, nauka w niej swiataho Joanna złatoustaho.
11. Jescze 15. Knih rozmaitych starodawnych.

NOTA 3. do stronnicy 11 i 14.

Wypis dosłowny z oryginału w archiwum stauropigiańskim w fascykule 236. znayduiącego się.

Actum in schola judaica Civitatis Leopoliensis feria tertia ante festum Sancti Nicolai Pontificis proxima, anno millesimo quingentesimo octuagesimo quarto.— Coram generoso Antonio Kowalski Subiudice terrestri Leopoliensi et Judice pro tunc iudeorum, Isaac Abraham, Czech Moszkó Senioribus, et perfido Moszkó Synago-

go, et Actis praesentibus judaicis Civitatis Leopoliensis, ac Officio judaico vacante⁶ sede Pallatini Russiae, stans personaliter perfidus Israel Jakubowicz judaeus Leopoliensis obtulit officio eidem libros centum quadraginta linguae ruthenicae nec non materiam et literas ac formas, aliaquae quaevis apparamenta ad excursionem sive impressionem librorum pertinentia. — Quae praemissa protestatus est, sibi esse per honestum olim Iwan Chodorowicz drukarz de subcastro Leopoliensi, et filium ipsius honestum Iwan Introligator in summa quadringentorum et undecim floren:pecuniae polonicae, iam quinque annis elapsis invadiata, petens eadem sibi adjudicari. — Quod Officium judaicum et seniores judaei cum Synagogo eodem, praemissa omnia eidem perpetue adjudicavit. Ex Actis judaicis Leopoliensibus rescriptum. — Nicolaus Smarzowski Notarius judaeorum Leopoliens: m. p. L. S.

NOTA 4. do stronnicy 14 i 15.

Odpis z oryginału w archiwum stauropegiańskim fascykule 421. znajdującego się.

Błogosłowanie Bożeu miłostiiu Hedeona Episkopa halickoho, lwowskoho i Kamenca podolskoho. — O Chryście czestnym Ihumenom, protopopom, namesnikom, swiaszczennikom, diakonom i wsiem pryczetnikom cerkwey swiatych w episkopii naszoj lwowskoi, halickoi i kame-neckoi, i wsiem błahocestiwym Panom stanu szlacheckoho i prawosławnym mesczanom i poselanom, synom naszeho smiereniia. — Oznamuiemy iż we Lwowie w miestie cerkow Uspeniia preczistiia Bożiia matere i szpital i domy cerkiewnyie ohnem pohoriewszy upadaet,

żałostne wsiemu christianstwu naszemu s poruhaniem inowiernych ludii: Protoż panowe mesczane lwowskiie podwihnuły sia wysze siły ich, naprawlaty upadłyie sprawy, buducz i same w liudech i na maietnostiech zeszylye, spodiewaiuczi sia na czas, Boha, i na christianskuu miłostiwiu dobroditel, nechotiaczi tyż pohasiti sławy cerkwam i miestam chistianskim.— Pritom tyż ieszcze zaczali i druhoie budowanie chrama duchownoho, to iest nauki pisma swiataho, hreczeskoho iazyka i słowensko-
ho założyli szkołu, za błahosłowieniem swiateyszoho Jakima Patriarcha welikoia Antiochii i za priwodom naszym. Pritom tyż i drukarniu opuszczeniu widwihnuli, staraiuczi sia wespoł z nami, aby znou nasze pisma drukowany byli, dla chwały Boha w Troycy iedinaho i dla rozmnożenia gramaticzeskoie nauki, starożytnoho poriadku swiataho błahoczestii hreczeskoho zakonu. Hde iuż zawoleu miłostiwoho Boha naczali sia nauki ot Hospodina Arsenii Mitropolita Dimonitskoho i Elasonskoho ot Carihrada hreczina, kotoryi uczit wo Lwowie pismu hreczeskomu i słowenskomu diety wsiakoho stanu, ubohich „za prosti Boh”, a bohaticz za różnym datkom. I tyż do drukarnie remesnici i liude uczenyie pokazali sia. — Kotorai to szkoła i drukarnia pospolitych ludii imieniem i nakładom wieczne sławiti i mnożiti sia maiet.— A tak iuż panowe mesczane lwowskiie założyli poczatki pospolitoho spasitelnoho dobra wseho naszego christianstwa, chotiaczi posłużyti wtom Hospodu Bohu o spasenii bratii swoiey, aby ot seho miesta pomnożenie dobraho w nas mohło sia stati, za molitwami i żiczliwosti chistianskich liudii. Seho radi posilaem prosiaczi spomożenia ot waszych miłostei błahoczestiwych i christoliubiwych chri-

stian. Hdyż na to ni mało ho nakładu potreba.— Prosim otdielite niekuiu czast z maietnosti swoich, szto wam Hospod Boh dał, dla sławy imieni ieho swiatoho i dla swojeho i swoich synow duszewnoho spaseniia, rozmnożaiuczi pisma swiatoho nauku dietom waszim. Podwihnite umnyie oczu wasza, i baczte rozumieiuczi o swoim nedostatku nauki duchownoie i umiłostiwiете sia o sebie, da i was Boh pomiłuiet w strasznyi deń suda wiecznaho, i priimet w carstwiie swoje nebesnoie, i tyż aby tym postancom naszym w wsem wiera dana była.— A dla wiecznoy pamiati i poriadku dano im reiestr pod peczatiu cerkwe miestskey aby kożdo ho miłostinia była napisana, dla pamiatki pospolitoho spomożenia, a na sey list nasz dla lepszeie wiery peczat swoiu přiłożilichmo i ruku swoiu podpisali. Pisan wo Lwowie miesiaca Maia perwoho dnia roku 1586 Hedeon Episkop własnoiu rukoiu L. S. (*).

NOTA 5. do stronnicy 10 i 17.

Wypis dosłowny z oryginału w archiwum staupigian-skim w księdze czynności bractwa litera C. strona 16. pod fascykułem 436. znajduiącego się.

Spis książek w bibliotece bractwa roku 1601.

Knihi bratskie.

1. Ewanheliie naprestolnoie tetr w zelenom złotohławie.—

(*) Wiele mi trudności sprawia pisać ruseczyne polskiem literami, każdy przekonany o tém, który toż samo doświadczał.— Przyznaie w tém moią nieudolność.— Wszelakoż powstaia mężowie, którzy chcą zwalczyć tę trudność i polski Alfabet zaprowadzić. Niech im Bóg szczęści!—

2. Ewanheliie naprestolnoie w axamitie brunatnom o-
prawleno sriebrom.
3. Ewanheliie naprestolnoie w axamitie zelenom o-
prawleno srebrom.
4. Tri Biblii słowenskich. 1. zaś szkolnaia słowen-
skaia.
5. Prawiła swiatych bohonosnych otec.
6. Prawiła druhiie.
7. Biblia czeskaia.
8. Ewanheliie uczitelnoie drukowane.
9. Dwoie Ewanhelii uczitelnych pisanych.
10. Dwa Teofilaktow pisanych, tretyi małyi.
11. Ewanheliie mańenkoie tetrowoie iedno, 2. istołko-
waniem.
12. Szest Apostołów drukowanych.
13. Szest Apostołów pisanych.
14. Wasylj welikii drukowanyi.
15. Jeden margarit drukowanyi, 2. margarit pi-
sanyi.
16. Maxim Grek.
17. Joanna Liestwicza.
18. Nikon pargaminowyi.
19. Stichorat pargaminowyi znamenanyi.
20. Tri minei miesiaca Septewriia.
21. Tri minei Oktowriia miesiaca.
22. Mineia Noewriia miesiaca papierowaia, 2. na par-
gaminie.
23. Mineia Dekewriia miesiaca.
24. W kupie dwa miesiaca Anuarij i Fewral.
25. W kupie dwa miesiaca Mart i April.
26. W kupie dwa miesiaca Maj i Juni i zaś pargami-
nowy z Juni.

27. Mineia i s Julia.
28. Triody postnych dwie, jedna drukowanaia, druha pisanaia, tretaia pargaminowa.
29. Triody cwitnych dwie, 1. drukowanaia, 2. pisanaia.
30. Kniha w neyże osm hłasow i na prazniki hospodskiiia.
31. Psaltyr toskowaia.
32. Psaltyr drukowanaia na destu zabludowskoho druku.
33. Psaltyr wołoskoho zawodu złotom perepisowanaia.
34. Psaltyr newiazanaia toskowaia.
35. Psaltyr na czetwerinie iz inszimi potrebami.
36. Psaltyra pisanaia na poǔdestu.
37. Psaltyr drukowanaia na poǔdestu.
38. Ochtaiw dwa, iednohłasnyi i 5hłasnyi.
39. I zaś 5hłasnyi, i zaś
40. Bohorodicznik na osm hłasow.
41. Służebnikow dwa pisanych.
42. Służebnik tretyi oprawni srebrom teź pisanyi.
43. Ustaw oden na destu, druhi na poǔdestu, tyże w cerkwy.
44. Ustaw tretyi pargaminowyi na poǔdestu.
45. Kniha odna psaltyr i czasosłowec w kupie.
46. Apokalipsis tołkowyi na poǔdestu.
47. Kniha Erwon na destu.
48. Kniha sobornik na pargaminu na destu.
49. I zaś sobornik pargaminowy na destu na welikii post.
50. Pargaminowaia Kniha na poǔdestu Apostoły na Ned: i na swieta.
51. Sobornikow 3 na poǔdestu pisanyie na paperu.

52. Tri prołohi na pargaminie welikiie.
53. Psaltyr tołkowyi newiazanyi.
54. Kniha czetiia na poǔdestu, w kotoroy 30. słow i
osm.
55. I zaś Kniha czetiia i sobornik.
56. Kniha na destu zowemaia Bibliia Doktorom Fran-
cieszkom druk:
57. Kniha na poǔdestu zowemaia Katechizis Franciesz:
druku:
58. Kniha o premudrosti Solomona Franc. druk u:
59. Sobornik Joanna złotoustaho.
60. Minucye ruskiie.
61. Roku Bożiia 1601, kupili bractwo Knihu prawa
SS. Otec za złotych dwaiciat.
62. Kozmog (r) a fia serbskaia welikaia.
63. Kronika o greckom państwie nadana ot Iwana Wi-
szeńskoho na poǔdestie skoropisioiu pisanai.

Knihi greckiie.

64. Dwa testamenty greckiie drukowanyie.
65. Tretyi grecki z łatynskim testament.
66. Piatdesiatnica greckaia drukowanaia.
67. Psaltyr grecki drukowanyi.
68. Kniżka o politurie greckaia.
69. Kniha greckaia zowemaia „Lukian”.—
70. Kniha Aristoteles greckaia „Organon”.—

Knihi łatynskiie.

71. Kniha Sabelicus o wojnie weneckoi.
- 72 Kniha Nikiforos greckaia z łatynskim.
73. Kniha Dikcionar latynskaia.

74. Kniha Plutarch latinskaia.
75. Kniha Chronographia.
76. Gramatika Alvaris.
77. Ovidius.
78. Officium Cicerona.
79. Waleryi Maximi.
80. Sentencye Cicerona.
81. Wirgilius.
82. Manucij Frazes.
83. Klenardi Grammatika.
84. Horacius.
85. Dialektika Miekanie (?) et retorika.
86. Kwestiones muzika.
87. Psalter latinskaia s polskim.
88. Grammatika latinskaia.
89. Partes osm.
90. Testamentowych reestrów 2.
91. Kronika ruskaia małaia (?).

Knihi liadzkie.

92. Żywot Pana Jezusow.
93. Kronika wseho swieta na szest wieków.
94. Molitwy polskie.
95. Summarius desiatorga prikazaniia.
96. Czistec liadzki.
97. Ray dusznyi.
98. Molitwy prawe christian.
99. Siem psalmów pokutnych.
100. Wieridar.
101. Okazanie toho, że Christos iest pośrednikiem wedle człowieczeństwa.

102. Studnica żywota.
103. Katechizm polski.
104. Postilla pol:
105. Żywot Pana Jezusów.
106. Molitwy polskie.
107. Staryj zakon.
108. Jezus syn Syrachów.
109. Summarius desiatorga prikazaniia Bożoho.
110. Hodinki Panny Maryj.
111. Awreliusz.
112. Molitwy nabożnyje.
113. Katechizm dla dieti.
114. Istorjia o potopie.
115. O zbureniiu Jerosalimu.
116. Disputacya liubelskaia.

NOTA 6. do stronnicy 6.

Odpis dosłowny z exemplarza drukowanego w archiw:
stauropigiańskim w fascykule 286. znayduiącego się.

Clemens Papa XI. ad perpetuam rei memoriam.—
Pastoralis Officij cura, meritis licet imparibus, nobis ex
alto commissa postulat, ut ea, quae piorum locorum quo-
rumlibet, praesertim Confraternitatum, ac domorum re-
gularium, tranquillo statui, feliciq; progressui condu-
cunt, libenter concedamus, prout in Domino conspici-
mus salubriter expedire: Itaq; dilectos filios officiales,
et confratres Confraternitatis Stauropigianae nuncupa-
tae Ruthenorum, cum S. R. E. Unitorum in Civitate Leo-

poliensi, sub Titulo, seu invocatione assumptionis **MARIAE** Virginis, Canonice (ut asseritur) erectae, nec non Monachos Monasterij Sancti Honuphrij Eremitae, nationis eorundem Ruthenorum, prope, et extra maenia ejusdem Civitatis siti, et ad dictam Confraternitatem spectantis, ut Apostolico praesidio suffulti, a quibusvis perturbationibus, et gravaminibus releventur, et in sua vocatione utilius perseverent, specialibus favoribus, et gratijs prosequi volentes, et eorum singulares personas, a quibusvis excommunicationis, suspensionis, et interdicti, alijsq; Ecclesiasticis sententijs, censuris, et poenis, a Jure vel ab homine, quavis occasione, vel causa latis, si quibus, quomodolibet innodatae existunt, ad effectum praesentium dumtaxat consequendarum, harum serie absolventes, et absolutas fore censentes; supplicationibus eorum Nomine, Nobis super hoc humiliter porrectis inclinati, confraternitatem praefatam, illiusque officiales, et confratres, ac Monachos, aliasq; personas praefati Monasterij, eorumq; res, et bona, quaecunq; nunc, et pro tempore existentia, ab omni et quacunq; Jurisdictione: correctione, visitatione, superioritate, et potestate, moderni, et pro tempore existentis Episcopi Leopoliensis Rutheni illiusq; officialium, et Ministrorum quorumcunque, Apostolica auctoritate tenore praesentium, tam universim, quam singillatim perpetuo eximimus, et liberamus, illosq; et illa, sub Beati Petri ac Nostra, et Sedis Apostolicae, et Congregationis Venerabilium Fratrum Nostrorum. S. R. E. Cardinalium, negotijs propagandae fidei praepositae, Protectione suscipimus, Nobisq; et pro tempore existenti Romano Pontifici, et Congregationi praefatae etiam perpetuo subijcimus, ita ut modernus, et pro tempore existens, Episcopus prae-

fatus, ejusq; Officiales, et Ministri, ullam, quovis prae-
textu, et ex quacunq; causa, in Confraternitatem, Mo-
nasterium et Monachos hujusmodi, eorumque res, et Bona,
Jurisdictionem, correctionem potestatem, et superio-
ritatem habere, et exercere minime possint. Decernen-
tes praesentes Literas semper, et perpetuo validas, fir-
mas, et efficaces existere: et fore, nec non Confrater-
nitati, Monachis, et alijs praefatis, in omnibus, et per
omnia plenissime suffragari, sicque per quosunque
Judices Ordinarios, etiam causarum Palatij Apostolici
Auditores, sublata eis, et eorum cuilibet, quavis aliter
judicandi, et interpretaendi facultate, et auctoritate, ju-
dicari, et definiri debere, ac irritum et inane, si secus
super his a quo quam, quavis auctoritate, scienter, vel
ignoranter, contigerit attentari. Quocirca Venerabili
pariter Fratri Nicolao Archi-Episcopo Thebarum No-
stro, et Apostolicae Sedis in Regno Poloniae Nuntio,
per praesentes committimus, et mandamus, quatenus
ipse per se, vel alium seu alios, ubi, et quando opus
fuerit, et quoties, pro parte interesse in praemissis ha-
bentium, vel alicujus eorum, desuper fuerit requisitus,
easdem praesentes Literas, et in eis contenta quaecun-
que solenniter publicans, illisque in praemissis efficacia
defensionis praesidio assistens, faciat Auctoritate No-
stra illos omnes, et singulos, earundem praesentium, et
in eis contentorum quorumcunque, commodo et effectum
pacifice frui, et gaudere, non permittens illos desuper a
quoquam, quavis Auctoritate, quomodolibet indebite mo-
lestari, perturbari, vel inquietari; Contradictores quos-
libet, et rebelles, per sententias, censuras, et paenas
Ecclesiasticas, aliaq; oportuna Juris, et facti remedia,
appellatione postposita compescendo, legitimisque su-

per his habendis, servatis processibus, censuras, et poenas ipsas etiam iteratis vicibus, aggravando invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachij saecularis. Non obstantibus Felicis Recordationis Bonifacij P. P. VIII. Praedecessoris Nostri de una, ac Concilij Generalis de duabus dictis, alijsque Apostolicis, et in Universalibus, Provincialibusque, et Synodalibus Concilij editis generalibus, vel specialibus Constitutionibus et Ordinationibus, nec non quibusvis statutis, et consuetudinibus, etiam juramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, Privilegijs quoque Indultis, et litteris Apostolicis, in contrarium praemissorum quomodolibet concessis, confirmatis, et innovatis. Quibus omnibus et singulis, eorum tenores praesentibus pro plene, et sufficienter expressis, ac de verbo ad verbum insertis, habentes, illis alias in suo robore permansuris, ad praemissorum effectum hac vice dumtaxat specialiter, et expresse derogamus caeterisque contrarijs quibuscumque. Datum Romae apud Sanctum Petrum sub Annulo Piscatoris, Die V. Aprilis MDCCIX. Pontificatus nostri Anno Nono — Cardinalis Oliverius. — Breve — Breve hoc Apostolicum in suo Authentico Originali, oblatum est ad Acta Officij Consularis Leopoliensis, feria tertia post Festum Sancti Michaelis Archangeli proxima Anno Domini 1709. — Item ad Acta Consistorij Leopoliensis Latina, Anno Domini 1723 Die Veneris prima Mensis Martij. — Item, ad Acta Consistorij Leopoliensis Armena, Anno Domini 1737 Die Lunae 23 Mensis Septembris. — Et habetur in Actis Authenticis Commissionis Apostolicae, in eadem Confraternitate Staupigiana Anno Domini 1732 peractae.

NOTA 7. do stronnicy 10 i 14.

Odpis dosłowny z oryginału w archiwum stauropigiańskim wfascykule 17. znayduiącego się ruskiego.

Preswiaszczennym i w Boże welebnym ich Miłostiam Archiepiskopom, episkopom, czestnym Archimandrytom, Ihumenom, Protopopom, Swiaszczennikom i wsemu przcztu cerkownomu.— Jasne Welmożnym ich Miłostiam Kuiażatom, Panom Woiewodam, Kasztalanom, Starostam, zacne urożonym panom Podstarostim i wsiakomu wriadowi należaczomu, także wsemu stanu rycerskomu, sławetnym Panom woytom, burmistrom, radcam, i wsiem w obec powsiudu prawosławnym christianom. Se Az Hedeon Bołoban Episkop halickiylwowskiy i Kameńca podolskoho. Molitwy moia zalecaiu do miłostiwoie łaski waszoie miłosti wsem w obec, i oznaymujem sim naszym listom; iż za woleiu Bożeiu nikotorich czasów, nedauno proszłich ustroiło sia było pismo drukarskoie czeresz Iwana Moskwitina, drukaria pamiatu dobre hodnocho, spomożeniem błahoczestiwych Panów a prawosławnych christian, a naybolsze Jeho Miłosti Christolubiwaho i błahoczestiwaho Kniażate Pana a Pana Konstantina Kniażate Ostrozskoho, Woiewody kjiowskoho. Kotoroho ustroiennoho pisma drukarskaho błahodatiiu Bożeiu, pokazały sia cerkwam bożiim na potrebu i prawosławnym christiianom ko naucie Knih ne mało.— No iż toy Iwan drukar pomyslił był bolsze Knih remesła swoieho drukarskoho na potrebu cerkwam swiatym rozmaitych dla chwały bożej i nauki prawosławnym christianom wydati, na szczo zbliżył sia był, zo wsiem i warstaty swoiemi do miasta sławnoho Lwowa; w tom woleiu Bożeiu przyszoł

czas skończiti sia żywotu ieho: wpadshi w bolezn kó smerti, i ku toj potrebie swoiey, onyia warstaty wie zo wsiemi należaczimi sztukami zastawił w zhinenoie imia do židow w summe nemałoy, w półtory tysiacy zółotich szcho tiż i dołhi swoia płatił.— I po skonczaniu żywota ieho znaszły sia takowye kupczikowe chotiewshi onyie usie matrecy i priprawy drukarskie kupiti, a do moskowskoie zemle s panstw Jeho Korolewskoie Miłosti wywezti, skarb osobliwyi zahubiti, iz szkodoiu nemałoiu cerkwam bożim i wsemu prawosławiiu, zakonu swiataho hreczeskoho. Ino ia užaliwshi sia takowoe szkody, aby toi skarb do czużej zemle newynoszał sia, chotiaczi tyż posłužiti w tom Hospodu Bohu i wsemu prawosławnomu christianstwu, cziniaczi powinności swoiey episkopskoi dosyť: chotiai że ne ma iuczi na to dochodów, no nadieiuczi sia na hospoda Boha, a na prawosławnyia christiany, kupiliiesmo tyie priprawy drukarskie, do drukarnie należaczeie za tuiuż sumu iako i zawedy byli za półtory tysiacy zółotich we społok s pany Mieszczany lwowskimi. Kotoryie tyie instrumenta wie storhowawszy u żyda, wzialismo ich do ruk swoich w skarbnicu cerkowniu, dawszi na sebe zapis żydowi z welikim warowaniem tyie półtory tysiacy zółotich dati na czas pewnyie. Pro to tuiu sprawu do wiadomości waszych Miłostei wsiem wobec donoszu, i utiekaiu sia spokorniu prozboiu do miłostiwoie łaski waszych Miłostei błahocestiwich i christoliubiwich prawosławnych christian, o spomożenie zapłaty toho swiatobliwaho dzieła, czym koho Hospod Boh naucził i worazumił, po silie WM. a to dla rozmnożenia chwały Boha wsederzitelia, i dla nauki swiatomu prawosławiiu, za swoje otpuszczenie hrichów

i wiecznoie bohomołstwo za szczo zapłata budet waszim Miłostiam wo carstwie nebesnom, ot Christa Spasa i Władiki Boha naszeho.— Skotorym to pisaniiem swoim posłałismo ko Waszim Miłostiam prawosławnym christianom Minu czernca, za ktorim posłańcom Waszych Miłostei proszu żeby WM. raczili ieho od sebe wdiaczne priniawszi łaskawe ot sebe odpuskati. — A ia iestem powinnym bohomołcem Waszych Miłostei wo wsia dni żywota moiego. A stim miłost Bożia i priczistoie Jeho Matere, błahosłoweniie bożiie i molitwa moia ustawicznai z Waszmostiami iest.— Pisan wo Lwowie miesiaca Noebra 8. dnia Roku Bożeho Tysiacza piatsot osmide-siat piataho.— Hedeon Episkop własnoiu Rukoiu. L. S.

NOTA 8. do stronnicy 13 i 17.

Odpis z oryginału pergaminowego w archiwum stauprop: znajduiącego się.

Sigismundus Tertius Dei gratia Rex Poloniae magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae Liwoniaeque nec non Regni Sueciae proximus haeres et futurus Rex. Significamus praesentibus literis Nostris quorum interest, universis et singulis. Quod cum in Conventu Regni gnali felicis Coronationis nostrae Cracoviae celebrato, omnia in universum Jura privilegia, immunitates libertates et praerogativas, tam spirituales quam saeculares, cuiuscunque status et conditionis hominum, locorum quorumcunque de sententia omnium Regni ordinum approbaverimus, illasque omnes

in genere et singulas in specie iureiurando super id praestito sancte et inviolabiter servaturos promissimus. Cumque omnia pia instituta, maxime vero quae cultum Dei ter: opt: max: et honorem Dei parae Virginis praeseferant, pro pietatis nostrae studio ultro etiam promoveri et augere cupiamus facile nos intercessione Illris et Magnificorum Constantini Ducis ab Ostrog Palatini Kiioviae, Marchalci Volhyniae Wlodimirienque et Theodori Skumin Palatini Novogroden: Grodnen: et Oli-then: Nostrorum Capitaneorum apud nos nomine Civium Nostrorum Leopoliensium Ruthenorum Ecclesiae ritus graeci Assumptionis in Coelos Beatissimae Mariae semper Virginis intra muros civitatis Leopoliens: consistent: ex praedecessoribus suis eiusdem Ecclesiae fundatorum et provisorum facta, adductos esse ut fraternitatem illorum, Ecclesiae eiusdem sub titulo assumptionis Beatissimae Mariae Virginis primum per Joachimum magnae Antiochiae Patriarcham inductam, iam vero per Eremiam constantinopolitanum Patriarchas, et postremo in Synodo ipsorum Ruthenica Brzestensi recognitam, publice approbatam tum et leges, canones, articulos, conditiones sub eadem fraternitas instructa et in suum ordinem descripta continetur, ad instar fraternitatis Vilmensis: ritus eiusdem graeci, quam speciali quoque Nostro privilegio confirmavimus, et libertates, immunitates, praerogativas, instituta, decreta, iura, privilegia, ritus, possessiones, foundationes, donationes, et inscriptiones quovis, tam a Seressimis Praedecessoribus Nostris quam a quopiam altero, praefatae fraternitati, adeoque ipsi ecclesiae illorum superscriptae, pro ritu institutisque religionis graecae legitime concessas, inscriptas, factas, datas, et donatas, continuoque usu et assidua possessio-

ne atque consvetudine hucusque retentas et observatas, nominatim vero Scholae pro tractandis liberalibus artibus, tum et officinae pro excudendis libris institutionem ad eandem Ecclesiam Antiquitus institutam, introductam et ante aliquod annos reformatam prout ea omnia in suis privilegiis aliisque literis praefatae Ecclesiae et fraternitati servientibus, continentur, et descripta sunt, a suisque senioribus et provisoribus tenentur, habentur, possidentur et exercentur, non aliter ac si hic omnia et singula, in suis contentis de verbo ad verbum expressa et descripta sint, autoritate Nostra Regia approbare, roborare, ratificare, et confirmare dignaremur, prout hisce specialibus Nostreis literis (Juribus publicis et privilegiis civitatis Nostrae Leopoliensis et Ecclesiae catholicae romanae nihilominus salvis per omnia manentibus) approbamus, roboramus, ratificamus, et confirmamus, illaque omnia debitum robur perpetuae firmitatis obtinere atque ab omnibus et singulis teneri et observari volumus. In cuius rei fidem evidentiusque testimonium hasce manu nostra subscripsimus et Sigillum Regni Nostri eiusdem subappendere mandavimus. Datum Varsoviae in Conventione Regni gnali die quindecima mensis Octobr: Anno Domini Millesimo Quingentesimo Nonesimo Secundo. Regni Nostri Anno Quinto. — Sigismundus Rex. — Alb: Sękowski. (L. S. pens:).

Przywilej ten, przez późniejszych Królów Władysława IV, Jana Kazimierza, Michała Korybuta, Jana III, Augusta II i III, potwierdzony i oryginały w archiwum znajdują się. —

NOTA 9. do stronnicy 25 i 30.

Odpis z oryginału pergaminowego w archiwum stauprop:
pod N. 327. złożonego.

Michael Dei gratia Rex Poloniae, magnus Dux Lithvaniae Russ: Prussiae, Masov: Kiow: Wolhyn: Podol: Podl: Livon: Severiae Czernichoviaeque Significamus praesentibus Literis Nostris quorum interest universis et singulis. Remissam fuisse ad Nos et iudicium Nostrum Assessoriale per sententiam officii Consularis leopolien-sis causam et actionem inter Honoratos Stephanum Lauryszewicz Joannem Laskowski coeterosque Confraternitatis Assumptionis in coelum Beatissimae virginis Mariae ad ecclesiam Ritus graeci in civitate Leopoliens: existen: erectae Seniores Cives Leopoliens: Actor: ab una: atque famatos Nicolaum Dimitrowicz et Stephanum Lauryszewicz alias Pawłowicz Cives itidem Leopoliens: Coniugesque ipsor: tanquam famati olim Michaelis Sloska Typographi Leopoliens: successores; Idque ad contenta mandati Serenissimi Antecessoris Nostri citatos parte ab altera, pro eo. Quod licet si ipsi obligaverint et obstrinxerint se omnia dictae Confraternitatis iura, privilegia et Articulos (uti Confratres) observare in nulloque laedere ac violare, horum nihilominus immemores in contrarium eorundem iurium ac privilegiorum, praetactae Confraternitati a Serenissimis Praedecessoribus Nostris pro mandandis et imprimendis typo slavonicis seu ruthenicis libris concessorum, et a Serenissimo Antecessore sub felici coronatione confirmatorum sub praetextu quorundam rescriptorum, ad male narrata, per dictum olim Sloska obtentorum, iam cum persona illius extinctorum, privato quodam motu suo, in praeiudicium

tium et damnum praetactae ecclesiae suaeque confraternitatis, per adhibitae personas libros idiomate slavonico, seu ruthenico typis imprimere, illosque Leopoli et aliis in locis divendere et commodum ex inde proveniens, in usum suum privatum convertere, typographiam vero confraternitatis per id extirpare ausi sunt, et praesumpserint. Quia vero iuribus privilegiis diplomatibusque cautum est, ne quispiam typographus in Civitate nostra leopoliensi libros praetactos idiomate slavonico seu ruthenico vel scripta aliqua sub praetextu alicuius privilegii impetrati in praeiudicium memoratae confraternitatis imprimere, sibi licentiam usurpare et arrogare (sub amissione a se impresor: libror: suor: et aliis poenis edicendis) praesumat, et quod praetacta confraternitas, in defectu alior: proventuum ex in officina typographiae suae talium librorum, divenditioneque illorum, personas spirituales (in praetacta ecclesia sacra peragentes) sustentet, et aliis necessitatibus ac ornamentis eiusdem ecclesiae ac xenodochii sui pauperum egestati provideat, et procuret. Proinde citati sunt ad praeinserta contenta mandati, nimirum quatenus ipsi libros idiomate slavonico et ruthenico in officina sua typographica typis mandare, et imprimere, impressosque divendere non audeant, nec praesumant.— Mandato eodem et propositione fusius praemissa enarante ac obloquente, coram memorato officio consulari leopoliensi institui et intentat: In qua quidem causa cum Actores eandem impressionem et disvenditionem citatis per officium inhiberi postularent; econverso successores olim famati Michaelis Sloska privilegia tam Serenissimi divae memoriae Vladislai quarti de data Varsoviae die trigesima Decembris Anno Dom: Mille-

simo Sexcentesimo Trigesimo Octavo, quam Serenissimi Antecessoris Nostri in comitiis felicit coronationis die 20. mensis Januarii anno 1649 exhiberent, et se circa productionem privilegiorum, nec non usum impressionis librorum idiomate slavonico et ruthenico conservari inhibitionemque eandem amoveri affectarent, officium illud consulare Leopoli: quoniam in causa praesenti rescripta regia ab utrinque intercederent, cuius vero concedere, eius et interpretari. Proinde causam hanc ut in concurrentia ad Judicia Nostra pro cognitione remiserat, partibusque terminum conservaverat peremptorium. In termino itaque hodierno ex eadem remissa legitime ad praesens proveniente, et hucusque continuato Partibus supra nominatis, actorea quidem per Honoratum Petrum Affendik et Nobilem Basilium Korendowicz; citata vero per Nobilem Mathiam Klimkiewicz plenipotentem suum legitimum, coram Nobis et Iudicio nostro comparen: cumque terminum attent: ac in controversias suas iure mediante descenden: et actorea quidem liberam impressionem librorum idiomate slavonico seu ruthenico eorund: divenditionem, citatae inhiberi postulante, seq: circa diploma de datta Cracoviae in coronatione Serenissimi Vladislai quarti die decima quarta Martij Anno 1633 tum et privilegia unum Serenissimi Sigismundi tertij de datta Varsaviae die 15. mensis Octobris Anno millesimo quingentesimo nonagesimo secundo, aliud vero Serenissimi Vladislai IV itidem Varsaviae die vigesima mensis Novembris Anno millesimo sexcentesimo trigesimo nono obtenta ac impetrata, nec non bina decreta primum Varsaviae Sabatho post festum Assumptionis in coelum beatissimae Mariae virginis proximo, Anno millesimo sexcentesimo quadrage-

simo, posterius autem de data Varsaviae feria quarta in crastino festi Sancti Josephi Confessoris Anno millesimo Sexcentesimo quinquagesimo secundo prolata, et constitutionibus Regni approbata totaliter conservari supplicante. — Nos cum Consiliariis Nostris et jurisperitis exceptis partiium controversiis, allegationibus et defensis, tum et juribus ac privilegiis visis, lectis, iisque, mature consideratis, Remissa per Officium consulare Leopoliense ad Nos et Judicium Nostrum facta, necessaria adinventam illam expediendo: Quoniam pars actorea ex privilegiis sibi a Serenissimis Antecessoribus Regibus Poloniae benigne concessis, ac Constitutionibus Regni approbatis, tum ex decretis in Anno millesimo Sexcentesimo Quadragesimo, et millesimo Sexcentesimo quinquagesimo secundo prolatis luculenter deduxit: quod ius exercendae officinae typographicae, atque librorum idiomate slavonico et ruthenico imprimendorum soli Confraternitati legitime competat, in cuius usu et possessione continua, a primaeva eiusdem Confraternitatis institutione semper partem actoream extitisse, manifestum est: Citati vero nempe successores olim Michaelis Sloska nullam penitus facultatem imprimendi similes libros ex iure et privilegio temporaneo et tantum ad vitae tempora praefato Sloska a Serenissimo olim Vladislao Quarto concessa praetendere possunt, immo post mortem Antecessoris sui indebite et in praejudicium praefatae confraternitatis impressionem librorum attentarunt. Ideo solam et unam memoratam Confraternitatem circa eadem privilegia, diplomata Constitutionibus Regni approbata, atque circa decreta ratione istius Typographiae lata, continuo usu et possessione firmata, conservandam esse duximus, prout quidem conservamus, ita

tamen ut nihil eiusmodi quod contra dignitatem Nostram, vel detrimentum Regni et Reipublicae atque contra Ecclesiam catholicam Romanam vergere possit, sub praelum in officina sua mittere audeant. Idque sub poena confiscationis librorum et privatione eiusdem officinae. Citatae autem parti et aliis quibusvis personis quatenus ab exercenda ista officina typographica styli slavonici seu ruthenici tam intra quam extra civitatem, ac' in aliis quibusvis locis poenitus abstineant, nec quidquam typis mandare ab hinc et in futurum praesument, sub poena confiscationis librorum iniungimus. Ne autem ex praehabita ista officina et matricibus illorum slavonicis (quae iam nulli ipsius partis citatae usui inservire possunt) damnum evidens emergat, decernimus et sententiamus: quod actorea pars iustum praetium ex arbitrio bonorum virorum, vel ex taxa artis peritorum proveniens in parata pecunia citatis quam primum praestare tenebitur: librorum quoque hactenus excusorum, ut liberam citati possint habere venditionem et distractionem spatium unius anni ab actu praesentis computandum concedimus. Post elapsum autem idem tempus, vel etiam intra eundem annum, optionem parti actoreae, libros eosdem praevia taxa, iusto praetio persolvendi damus et concedimus, instrumenta denique matrices et literas quatenus pars citata, post solutionem praestitam, Actoreae parti sine mora restituat, iniungimus. Damna ad extremum et litis expensas intra partes mutuo ac invicem compensamus. Praesentis Decreti Nostri vigore. Pro cuius executione partes praefatas ad officium Consulare leopoliense, in termino dum pars partem ad id legitime adcitaverit peremptorie remittimus. In cuius rei fidem praesentibus Sigil-

lum Regni est appressum. Actum Cracoviae in Comitibus felicis coronationis Nostrae feria quarta in crastino festi Sanctae Hedvigis electae, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Sexagesimo Nono. Regni Nostri Poloniae anno primo. Joannes de Leszno supremus Cancellarius Regni. — Relatio Illustrissimi ac Magnifici Domini Joannis Comitis in Leszno Lesczyński, supremi Regni Cancellarii maioris Poloniae generalis, Marienburgensis, Corsunensis Capitanei. — Stanislaus Żurowski Decretorum Curiae Regni Notarius (L. S. pen.).

NOTA 10. do stronniczy 31, 34, i 55.

Odpis Reskryptu królewskiego woryginalne w fascykule 358. znayduiącego się.

Augustus tertius Dei gratia Rex Poloniae, magnus Dux Lithvaniae Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kiioviae, Voliniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smoleńsciae, Severiae, Czernichoviaeque, nec non haereditarius Dux Saxoniae et Princeps Elector. Significamus praesentibus literis quorum interest universis et singulis, quod cum Nobiles Seniores totaque confraternitas Stauropigiana ritus graeci latino uniti leopoliensis, per certos Consiliarios Nostros humillime Nobis supplicasset, ut eos libros ruthenos quos officina eorum typographia leopoliensis iam impressit et imprimere solet, aliis officinis Typographicis in Regno et praecipue Uniowiensi imprimere et reimprimere clementer interdiceremus et inhiheremus, regestrum et nomenclationes talium librorum in officina sua impressorum No-

his porexisset eosque taliter nominasset et specificasset quod sint—Evangelium magnum—Evangelium parvum. Apostol alias epistolae.— Trifołoy alias praeces pro quolibet mense.— Ochtał magnum alias praeces S. Damasceni.— Ochtał parvum alias Szestodnik — itidem Triod cwiłna alias cantus hilaris— Triod postna alias cantus jejunalis— Służełnik magnum alias Missale — Służełnik parvum— Trebnik magnum alias Rituale— Trebnik parvum— Połustaw magnum alias Breviarium. Połustawiec alias diurnale— Molitweniczek— Akafist magnum alias officia varia— Akafist parvum— Psalterium magnum — Psalterium parvum— Czasosłow magnum alias praeces diurnae de quolibet sancto — Czasosłowiec— Jermołoy magnum alias cantus S. Damasceni— Jermołowiec parvum.— Gramatyczka.— Proskomedia alias praeparatio ad missam— Nos supplicationi huius Confraternitatis Stauropigianae benigne annueri, memoratos libros de nominibus et cognominibus supra nominatos in officina typographica stauropigiana iam impressos, in aliis officinis typographicis in Regno, et praecipue in officina venerabilis Archimandritae et monasterij unioviensis imprimere et reimprimere, ex singulari Gratia Nostra inhibendum et interdicendum esse duximus; prout inhibemus et interdici-mus, praesenti privilegio Nostro, idque sub poena confiscationis talium librorum, in aliis Regni officinis praecipue unioviensi impressorum, vel reimprimendorum, ubicunque locorum, per quoscunque typographos et alias personas, bibliopegas et venditores quocunque tempore ad vendendum expositorum, vel exponendorum, adhibito cuiuscunque officij locorum quorumvis adminiculo, ad requisitionem Seniorum eiusdem Con-

fraternitatis Stauropigianae Leopoliensis applicanda. Quod sic ad notitiam omnium quorum interest, praesertim vero Nobilis Archimandritae et monasterij uniovien-
sis, et alior: typographorum, tum bibliopolarum et Magistratuum civilium deducendo, ipsis mandamus, ut praesentes Privilegij nostri literas, tam ipsimet, observent, quam ab aliis observari curent, pro Gratia Nostra et officiorum debito.— In cuius rei fidem, praesentes manu Nostra subscriptas sigillo Regni communituri iussimus.— Datum Varsaviae die XXXI. mensis Octobris Anno domini MDCCXL. Regni vero Nostri VIII. anno.— Augustus Rex. — Locus Sigilli maioris Cancellariae Regni.— Theodorus de Hoyel Canon: Metropolit: Gnesnen: Praepositus Inful: Camenec: Coadiutor, S. R. M. et sigilli maioris Regni Secretarius.—

NOTA II. do stronnicy 5.

Że bractwo to iako Krzyżonośne na Synody wzywane było, i w nich przez swych deputatów zasiadało, dowodzi tak wezwanie Joba Boreckiego Metropolitę z dnia 21. Kwietnia 1629, iako też opisanie Synodu kiiowskiego w akademieczney lwowskiej bibliotece znajdujące się, i opisanie Synodu zamoyskiego, pod tytułem: „Synodus provincialis Ruthenorum habita Zamosciae Romae typis Sac: Congr: de propag: fide 1724 pag: 12”—Że do obierania biskupów lwowskich, iako bractwo generalne, które nad prawami i zaszczytami cerkwi wschodniej czuwać było obowiązane, należało, głosowało, i akt podpisywało, dowodzi elekcyja Biskupa Arseniego Żeliborskiego. (Patrz Czasopism lwow: z ro-

ku 1833 pag: 88.) i wezwanie do elekcyi przez Metropolitę Antoniego Winnickiego wydane.— Że zaś do spraw małżeńskich i o krzywoprzysięstwo w sądach Konsystorza zasiadało, świadczy tak list Woiewody Aleksandra Chodkiewicza, iako i inwitacya Biskupa Józefa Szumlańskiego.— Dokumenta te dla wskazania ducha czasu, iako i zwyczajnego w owym wieku tak ruskiego, iako i polskiego, stylu, z oryginałów w całości umieszcza się osnowie.—

WEZWANIE JOBA BORECKIEGO METROPOLITY.

Jow Boreckii miłostiiu Bożieiu Archiepiskop Mitropolit kiiewskii, halickii i wseia Rossii.— Błahoczestiwym i christoliubiwym bratiam chrestonosnom bractwa cerkownoho, posłuszeństwa światoie, wostocznoie, sobornoie cerkwe, obywatelam miasta Jeho Kor: Mił: lwowskoho, i naszeho smirenii, synom w duchu namilszym, łaska, pokoy i miłoserdiie ot Boha wsederžitela, i swiataho prestola mitropolie kiiewskoie blahosłoweniia ot Jerusalisa.— Namilszie! — Aczkołwiek naymnief newontpliu, że po blisko proszłom seymie warszawskom, z łaski Jeho Kor: Mił: i za przyczinoiu Panow Rad, a podobno i za pilnoiu instancieiu blahoczestiwych Panów Posłow narodu naszoho ruskoho, o uspokojenie blahoczestii wostocznoi cerkwi rossiiskoi wydanyie s Kancellaryi Jeho Kor: Mił: uniwersały, i publikowanyie po horodach i aktach grodzkich, na ziechanie sia, tak samym nam blahoczestiwym do Kiiewa, iako Unitom samym do Wołodimira na sobor partikularnyi, a potom obom stronom do Lwowa na czas w Uniwersałach na sobor generalnyi wsiech Miłostei waszich iak wiadomosti

doszli: tak rewnostiiu bozkoiu o pożedanom uspokoie-
niu do namowy wspolnoie wse cerkwe, do Kiiowa na
deń swiatych werchownych Apostoł Petra i Pawła w ro-
ku teperisznem 1629 każdoi błahocześciwoi, pribyti, i
utiechi liubownoie zażiti chotiet, i szcire zdrowiuu ra-
du prinести, pobuditi mohli.— Jednak osobliwe i mnie
s powierenoie powinności pastirskoie, zdało sia iak
wsiech pospolite, tak i pojedinkom każdaħo błahocze-
ściwaho, a zwłaszcza błahocześciwych bractw i pobożno-
ho szlachetnoho stanu, wiernych cerkwe christowe sy-
nów i neobłudnych priiatelei pokorne żadati, i tym pi-
saniem moim ohołosiwszy, iako do weliko ważnoie, i
wsei cerkwi christowoi w rodie naszym gwałtowne po-
trebnoie namowy wezwati. Dla toho i Miłostei waszych
usilne żadaem, abyście i ot waszoho Krestonosnoho brats-
twa, za času takowoie okazji z sowietom bratskim po-
sterecz i k' nam pribiti raczili; czimbysmy wsie Miło-
sti christowej i pożadanoi miłosti pokoia tak w sume-
niach swoich, iako i w swiatoi błahocześciwoy wieri na-
szoi dostupiti mohli, czoho i sobie i pobożności waszoi
wierno spriiaiem. Pri tom liste naszym i drukowanych
uniwersałow swoich, dla lepszoho wyrozumenia posy-
łaem Miłostiam Waszim, kotoryie wiedaczi i pewnuu
wieru w wyznaniu błahocześciia swiatoho po nich zna-
iuczi, iednym sami list, a druhim słowo w słowo pere-
pisawszi, do wiadomości donosite, pilno proszu.— Dań
s Korca Aprilia 21. dnia 1629 roku. Jow Borecki Mi-
tropolit Kiiewski rukoiu własnoiu.— L. S.

WEZWANIE ANTONIEGO WINNICKIEGO METROPOLITY.

Antoni Winnicki z łaski bożej Archiepiskop Me-
tropolit Kiiowski, Halicki i wszystkiia Rusi, Exarcha

świętego apostołskiego Konstantynopolskiego Tronu, Episkopiey lwowskiej, Kamieńca Podolskiego i Archimandryey Uniowskiej Administrator.— Wielmożnym, Przewielebnym, Wielebnym, urodzonym, Szlachetnym Ichmościom Panom bractwu generalnemu lwowskiemu Stauropigianom, Nam w duchu świętym, najmiłszym synom, łaska boża obfita, i nasze pasterskie błogosławieństwo.— Co prawa i wolności z dawna cerkwi bożej y prawosławnym iey synom służące, tudzież i chwalebne praedecessorow naszych zwyczaje, po funktyey moiey metropolitańskiej exiunt; to przy expiracyi administracyi mnie od Jego Król: Mci Pana mego miłościwego na te episkopią lwowską conferowaney, chcąc ad effectum przywieść, Uniwersały na elekcyą przyszłego da Bóg tey episkopii pasterza z Kancellaryi Naszey wydać kazaliśmy.— Przy których iakośmy inszych Ichmość Panów Obywatelów i braci osobliwie ku cerkwi bożej gorliwych, osobliwemi do tey ku cerkwi bożej usługi listami zachęcili; tak i WMPanów którzy będąc legum et immunitatum, iako Stauropigianie Custodes, zawsze przy pospolitym cerkwi bożej dobru viriliter, ad idem pium opus zaciągamy activitatem, wielce upraszając, abyście ieżeli kiedy, na tey elekcyi dobro pospolite, solito przeciwko Prawosławiu zelo, promovere, a te osierociałą episkopią in tutto collocare dopomogli.— Co nieomylnie sobie podoznaney WM MPaństwa obiecując gorliwości, i powtóre Archiereyskie moie przesyłam błogosławieństwo.— WKatedrze lwowskiej dnia 27. Decembr: 1667.— WWMPanow i braciey uprzejmie życzliwyi pasterz i Bogomodlca—Antoni Metropolita.

m. p.

L. S.

LIST ALEKSANDRA CHODKIEWICZA WOIEWODY TROCKIEGO.

Moi łaskawi Panowie Priiatele! — Zaletiwshi chuti moi priyatelskie, dobroi priiazni Wasz-Mostei, iż pered sud Jeho Miłosti Otca Władyki lwowskoho, prypadaet sprawa słuźebnika moiego Wasyliia Semenowicza, z mesczaninom halickim Włachom Ławrykowiczom, o otniatie czerez toho Włacha żonyiego i maietnosti ruchomoi wsiakoi bez dania żadnoie przyczyny Wasilewoi ku złomu mieszkaniu w małżeństwie, szto WM. samym wlepszoj wedomosti iest, poneważ on wtak welikoy bezprawi i ukriwżeniuiu swoim, swowolnym wziatiem żony i maietnosti uż Waszmostiam żałobu swoiu napered perekładał.— Zaczim iż WMosti pri otcu Jeho Miłosti Władyce na sude tom zasiedat, maiete, proszu i żedaiu pilno, abyście WMost maiuczi politowanie na takom zniszczeniu maietnosti Wasylewoi, do ktoroie czerez swowolenstwo żony swoiey, uporne predsiewziałyi złyi umysł Włachow prziszło, pristoinom rozsudkom rozprawu uczinili, iakoby on do maietnosti swoiey prziszło.— Bo ieśliby Włach fortelew iakich zażiwat cho-tieł, oswietczaiu sie WMostiam, iż ia pri służe swoim, tak stati mocno choczu, iakoby i maietnost wsia onomu sia wernuła, a tot swowolny Pan potiechĩ nieiakoie ne otnosił.— W czom WMosti z powinności swoiey toho Włacha upomnite, aby i boiaźń bożiiu pered soboiu mieł, i to uważył, że ladaiaiko toie sprawy zostawliat ne budu, aż do ostatneho skonczienia sprawy, a zatem se dobroy priiazni WMostei zalecai.— Pisan w Hołohorach Miesiaca Maia 1. dnia, hodu 1605.— WMostei życzliwyi priiatel i rad służiti.— Aleksander Chodkiewicz Grabia, Woiewoda Trockoi, manu propria.

L. S.

WEZWANIE JOZEFA SZUMLANSKIEGO BISKUPA,

Mnie wielce Mości Panowie Bracia i w Chrystusie najmilsii synowie.— Jakom dnia wczorayszego przez Wieleb: Oycą Namiestnika mego, JPana Korendowicza Starszego w Souzie Krestonosnom, brata WMościow mnie miłościwych Panów obdestinował; iż JPan Kiriaki Papara w sądach moich Konsistorskich, chce z JPanią tesczą swoją i JPanem Hrehorim Rusianowiczem agree de periurio, obzywając się z pewnemi dokumentis, w dowodzie słusznym, w sprawie swoiey agitujucey się przed nami.— Tak ad groemium WMMMPanów z moim obezwawszy się wprzód dobrym ku WMMC Panom affektem, stym reccuro pismem, ex quo iura nadane od SS. Oyców Patriiarchów WMPanom, sic sonant, aby e medio sui dwóch do sądu episkopskiego inquantum zdarzy się, z trzecim mieć komu w Konsistorzu episkopskim sprawę, deputować Wmm. Panowie raczyli; ni w czem tedy nie chcąc derogare prawu temu, prosze na przyszlyi poniedziałek (ponieważ iuż pozew iest stro- nie wydany) do sądu mego o Ichmościow Panów Depu- tatów i Braciei przysrzegając prawa swego i moiey Wmm. Pan: obdestinacyi.— Powolne przy tym usługi moie, braterskiey Wm. Panów z archiierayskim błogo- sławieństwem zalecam łasce, i oraz znam się Wm. Pa- nów moich Mści Panów y braciey życziwym na zawsze Pasterzem i Bogomodlcą.— Joseph Szumlański Epp: Lw: Halic: K. P.— W Lwowskiej S. Irzego Katedrze dnia 10 Mai veteris nostri styli 1674. L. S.

NOTA 12. do stronnicy 40.

Anna z Mohiłow Potocka, była córka Jeremiasza Mohiły Hospodara wołoskiego, który i bractwo Stauro-

pigion w szczególniejszey miał protekcyi, i do wymurowania cerkwi mieyskiej lwowskiej znacznie się przyłożył. Pani ta darowała bractwu dla ich cerkwi, odziedziczoną po rodzicach Ewangeliie w złoto oprawną, wartości 1300 czerwonych złotych.— Zostawała ta Ewangeliia w ręku bractwa lat 40. i dopiero w roku 1704 gdy Lwów przez Szwedów szturmem opanowany, a bractwo do złożenia kontrybucyi 10,000. Talarów przymuszone zostało, dostała się ta Ewangeliia w ręce Szwedów, którzy i złoto, przez siebie tylko na 1770 talarów ocenione, i książkę zabrali.— Może bydz że ta Ewangeliia w bibliotece upsalskiej, lub inney w Szwecyi nayduie się. Dokument oryginalny darowizny tej księgi zaświadczaający iest następującey treści: „Anna Mohilanka Potocka, Xiężna Moldawska, Woiewodzina krakowska, Hetmanowa wielka Koronna, Grodecka, Mościska, Dolińska, Drohińska, Medycka Staroscina.— Wiadomo czynnie wszystkim, a mianowicie bractwu cerkwi Lwowskiej, pod tytułem; wniebowzięcia Panny Przenayświętszey teraz i na potem będącemu, iż ia chcąc aby Pan Bóg, był miłościw duszom przodków moich i siostry mey zmarłej, których tu fundacya, przy tej zostaje cerkwi, iako też i duszy moiey, a przy tym żeby i pamiątka wiecznemi zostawała czasy, daie daruie Ewangeliie ieszcze od rodziców moich, u której oprawa szczerozłota wszystka— Która to Ewangeliia aby przy tej pomienionej cerkwi zostawała, wiecznemi czasy mieć chce i deklaruię pod klątwą cerkiewną oyców świętych. Na co dla wiary ręką własną przy zwykłej pieczęci moiey przycisnieniu podpisuię.— Data we Lwowie die secunda Aprilis 1664. Anna Potocka W. Kr. H. W. K. L. S.

DRUMIEM STAUROPIGII.

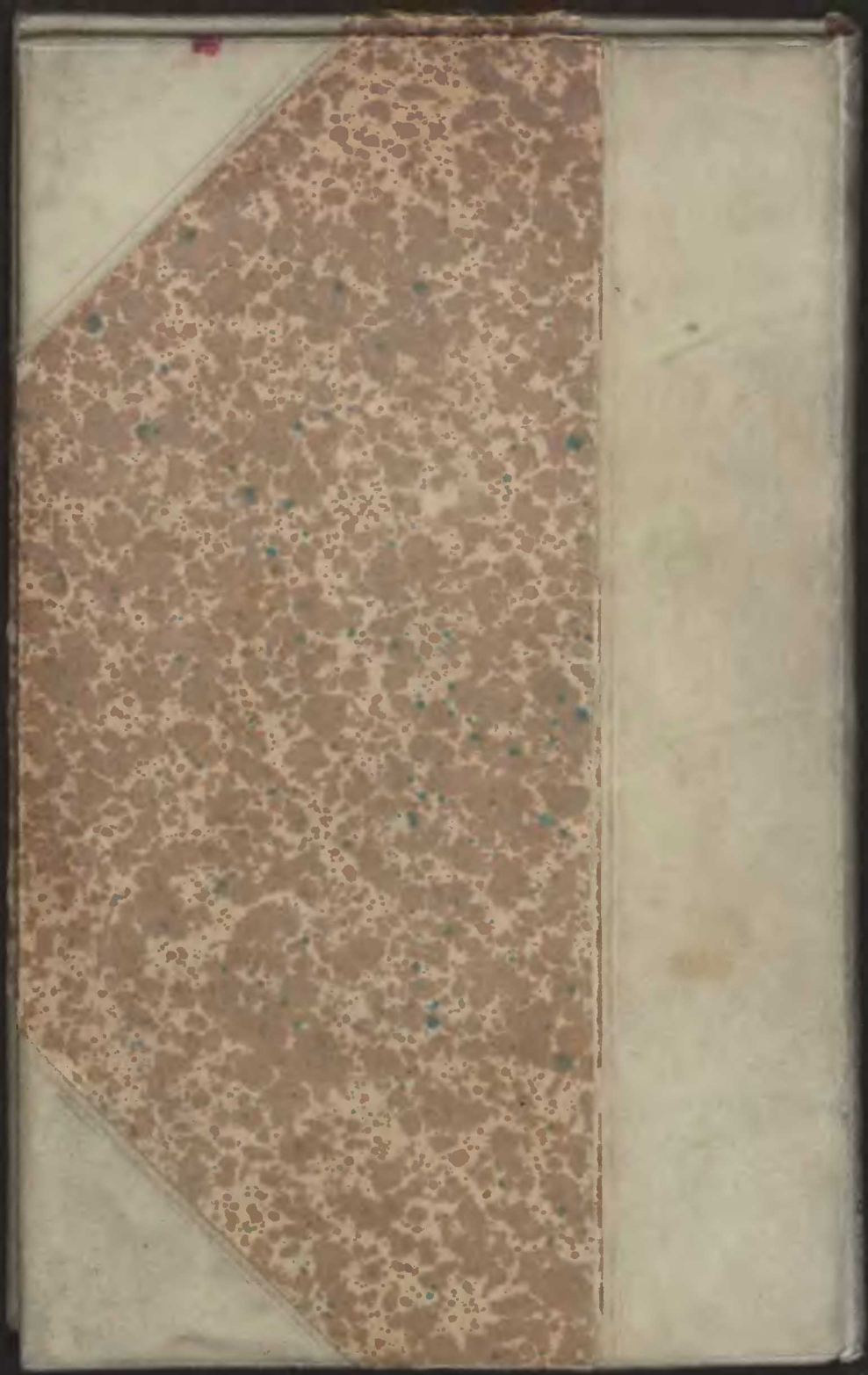

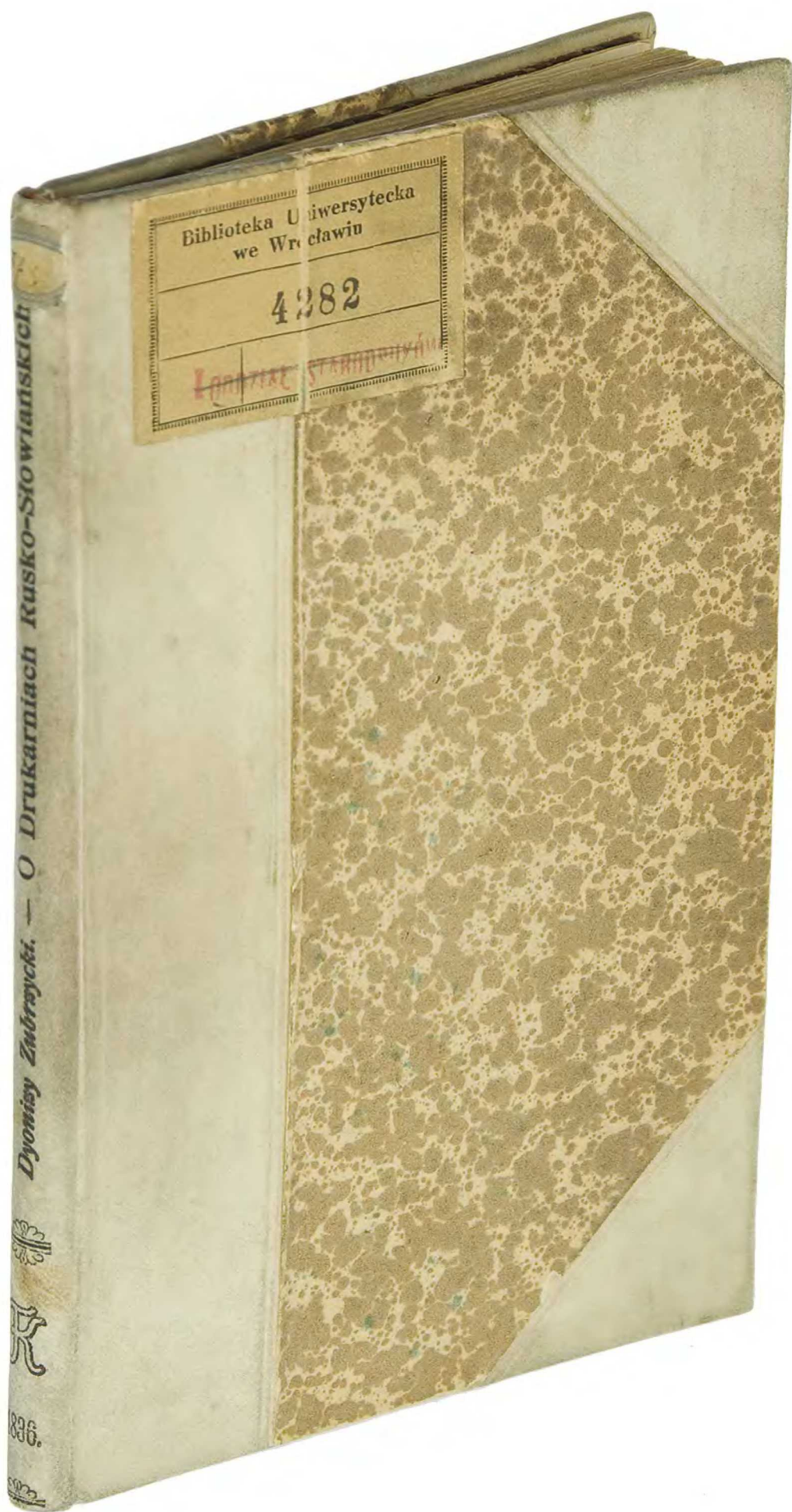

Biblioteka Uniwersytecka
we Wrocławiu

4282

KONTR. STANOWISKO

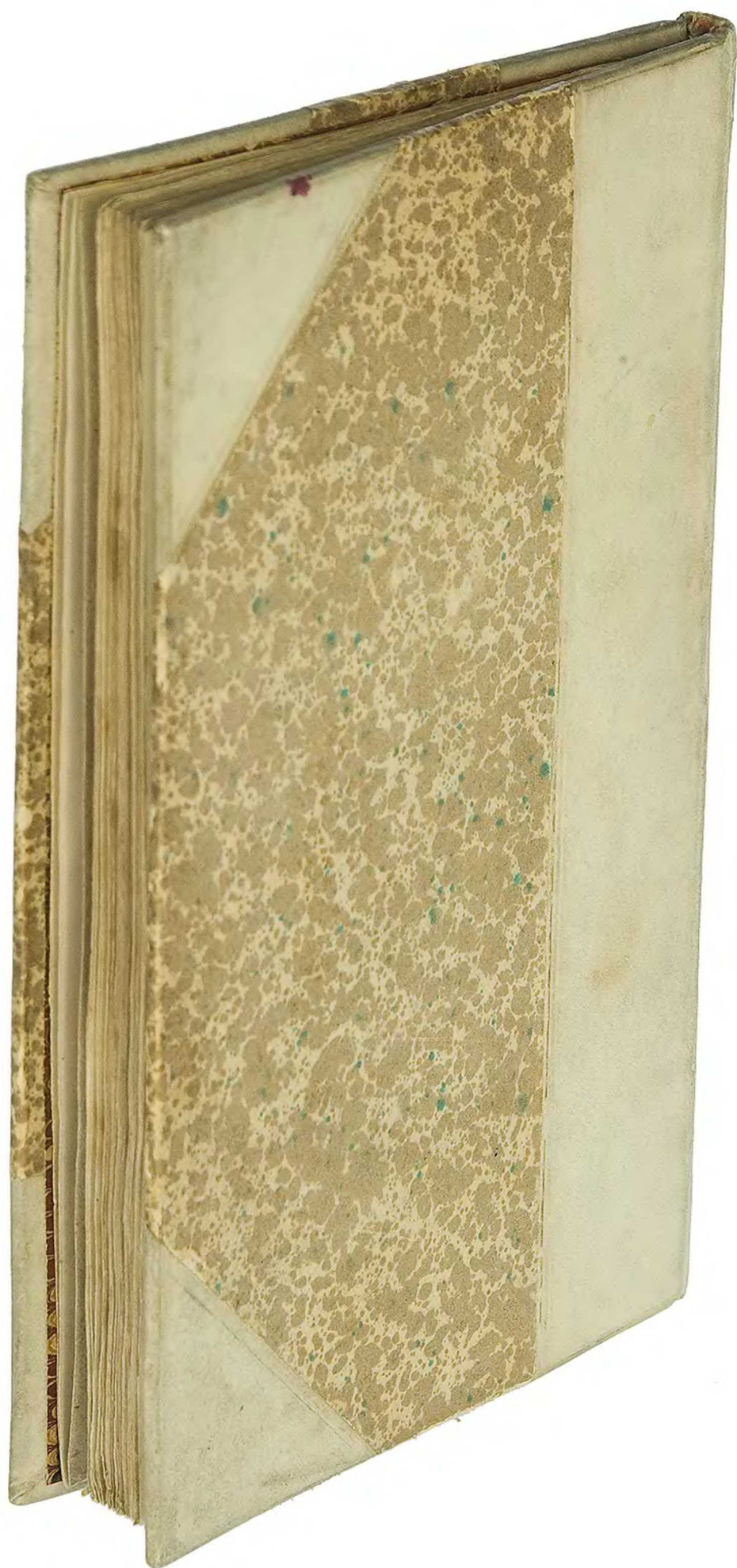
Dyonizy Zubrzycki. — O Drukarniach Rusko-Słowiańskich

R

1836.

775

Dyonisy Zubrzycki. — O Drukarniach Rusko-Słowiańskich

R

1836.

